

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

ЗВАРИЧ ІРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.091.321-047.44(73)«19/20»

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
МАРУШКЕВИЧ Алла Адамівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
СБРУЄВА Аліна Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка, проректор з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, професор
ЖУКОВСЬКИЙ Василь Миколайович,
Національний університет «Острозька академія»,
декан гуманітарного факультету;

доктор педагогічних наук, професор
ЗАВГОРОДНЯ Тетяна Костянтинівна,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри педагогіки
імені Богдана Ступарика.

Захист відбудеться 21 січня 2015 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 20 грудня 2014 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Сиротюк В.Д.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глобалізація, поява новітніх технологій, утвердження демократії й гуманістичних векторів поступу України зумовили розвиток особистості як основного важеля сучасного прогресу суспільства і розвитку держави. Основна роль у формуванні сучасної особистості – професіонала і громадянина – належить освіті. Освіта – основа розвитку держави. Вона є визначальним чинником наукового, культурного, економічного, політичного, соціально-економічного потенціалу нації, підґрунтям стратегічного розвитку країни, раціонального використання національних ресурсів, утвердження конкурентоспроможності країни у міжнародному співтоваристві, добробуту людей. Освіта завжди відображає інтереси суспільства та виконує його соціальне замовлення, формує суспільний попит на знання і перспективи розвитку, змінюється під впливом часових, соціальних, економічних та інших факторів.

Мета реформування освіти на нинішньому етапі – забезпечення умов для розвитку творчої самореалізації кожного громадянина, виховання покоління, здатного навчатися впродовж життя й утверджувати цінності громадянського суспільства, що зумовлює необхідність реформування вищої освіти та потребу в радикальній модернізації вищих навчальних закладів. Важливо побудувати сучасну вищу освіту в контексті цивілізаційного розвитку й міжнародних вимог до освіти ХХІ ст. Проблема якості української освіти в умовах утвердження незалежної держави нині постає як ніколи гостро. Однією з умов підвищення якості вищої освіти є підготовка педагогічних та науково-педагогічних кадрів вищої школи, їхнє професійне вдосконалення – забезпечення високого рівня професійних знань і педагогічної компетентності викладачів, які здійснюють освітній процес. Саме тому оцінювання професійної діяльності викладачів – одна із важливих складників підвищення якості навчального процесу.

Нині в Україні приділяється значна увага питанням економічної і суспільної ефективності вищої освіти, модернізації ВНЗ. Визначено пріоритети розвитку вищої освіти, здійснюється реформування освітньої галузі. Затверджено відповідні документи «Цілі розвитку тисячоліття ООН» (саміт «Тисячоліття ООН», вересень 2000 р.), «Цілі розвитку тисячоліття : Україна» (вересень 2003 р.), Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014, № 1556-VII. Україна прагне упродовж 2001-2020 років оптимізувати процеси модернізації освітньої галузі для прискореного розвитку держави і суспільства.

За сприятливих умов розвитку освітньої галузі з'являються нові підходи у розробленні методологічних основ забезпечення якості вищої освіти, у підготовці конкурентоспроможних високопрофесійних педагогічних кадрів. У вищих навчальних закладах здійснюється системна робота із забезпечення ефективного викладання навчальних дисциплін та якості процесу навчання, яка спрямована на виконання Указів Президента України від 25.06.2013 р., № 344/2013 «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», від 30.10.2010 р., № 926/2010 «Підходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», від 04.07.2005 р., № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення

функціонування та розвитку освіти в Україні», від 17.04.2002 р., № 347 «Про Національну доктрину розвитку освіти», Постанов Верховної Ради України, від 05.04.2004 р., № 1443-15 «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні», від 21.06.2001 р., № 2551-III «Про стан, напрями реформування і фінансування освіти в Україні», Постанов Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р., № 1341 (1341-2011-п) «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», від 25.08.2004 р., № 1095 «Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» (зі змінами), від 31.12.2005 р., № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» (зі змінами) та від 13.12.2006 р., № 1719 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра», а також рішень вищих закладів освіти. Однак чинна законодавча база не завжди сприяє політиці ринкового маневрування та модернізації.

Для успішного розв'язання проблеми конкурентоспроможності національної освіти необхідно вивчати зарубіжну практику та впроваджувати кращий досвід до навчального процесу вищої школи України. Таким інноваційним досвідом зокрема є оцінювання професійної діяльності викладачів.

Чималих успіхів у системі вищої освіти досягнуто у США. Завдяки реформам в американському суспільстві освіта дедалі стає більш відкритою та різноманітною. Особливої ваги набув процес оцінювання професійної діяльності викладачів США, до якого залучені колеги, адміністрація вищих навчальних закладів, студенти, батьки.

Оцінювання професійної діяльності викладачів США – важливий інструмент контролю та стимулювання педагогів щодо ефективності викладання навчальних дисциплін, підвищення якості навчального процесу та забезпечення освітніх послуг. Саме для успішного розвитку освіти в Україні доцільно вивчати зарубіжний досвід та впроваджувати новітні технології у навчальному процесі, враховуючи власні досягнення та надбання у діяльності вищих навчальних закладів.

Оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США, зокрема, з метою поліпшення якості викладання навчальних дисциплін, підвищення вимог до навчального процесу розглядають Г. Андрушак, І. Булах, Дж Вільмут, А. Маркова, А. Марушкевич, М. Мруга, Т. Свириденко, І. Філончук, М. Ефрік (Afric M.), А. Барон (Barone A.), С. Калверік (Calveric S.), У. Кешін (Cashin W.), Е. Фіч (Fich E.), І. Лівінгстон (Livingston I.), Х. Марш (Marsh H.), Л. Роче (Roche L.), С. Шіллер (Schiller S.), Г. Стрікленд (Strickland G.), М. Зікі (Zieky M.) та ін.

Моніторинг, реформування системи вищої освіти з використанням зарубіжного досвіду США розглядають В. Андрущенко, Л. Гриневич, М. Євтух, В. Кремень, В. Кудін, М. Лещенко, В. Луговий, В. Ляшенко, Н. Мукан, Н. Ничкало, А. Олійник, С. Різниченко, С. Романова, О. Романовський, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.

Однак не варто вдаватись до механічного запозичення і копіювання зарубіжного досвіду. Необхідно переконатися у можливості адаптації цього досвіду

до загальнокультурних, соціально-економічних та інституційних умов України, здійснити діагностику переваг та недоліків його впровадження, а також враховувати традиції та досягнення у діяльності вітчизняних вищих навчальних закладів, що відповідають сучасним векторам розвитку освіти у світі.

Проведений аналіз наукових праць свідчить, що теоретичні і методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) не були предметом цілісного історико-педагогічного дослідження і компаративістики, не ставилось завдання дати всебічну характеристику теорії та практики визначення рівня якості знань педагогів, їхнього рейтингу. Поза увагою дослідників залишився історичний розвиток системи оцінювання, порівняльний аналіз педагогічних підходів, методів, прийомів, принципів, стандартів, функцій, критеріїв оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України і США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Аналіз наукових досліджень, що пов'язані з тематикою оцінювання професійної діяльності викладачів, переконує у наявності певних суперечностей,:

- між вимогами вищої освіти до компетентності викладачів, їхньої педагогічної майстерності і реальним професійним рівнем викладання навчальних дисциплін;

- між наявним рівнем викладацької і наукової компетентності викладачів і відсутністю об'єктивної системи оцінювання професійної діяльності педагогів;

- між необхідністю контролю якості професійної діяльності викладачів і можливостями забезпечення оцінювання рівня якості їхньої фахової придатності та компетентності;

- між наявним станом контролю за професійною діяльністю викладачів вищої школи та функціями діагностування і підходами до визначення якості професійної діяльності викладачів;

- між необхідністю якісного технічного забезпечення навчального процесу та реальним рівнем підготовки спеціаліста, його компетентністю.

Необхідність розв'язання вищезазначених суперечностей потребує вивчення зарубіжного досвіду, зокрема американського, щодо оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США. Недостатність розроблення цієї проблеми в українській педагогіці зумовила вибір теми дисертаційного дослідження: **«Теоретичні і методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах, як США, так й України, зумовлене проблемою забезпечення якості вищої освіти, економічними, політичними і громадськими чинниками впливу на її функціонування, пов'язано з науково обґрунтованими і практично перевіреними педагогічними засадами діагностування. В період тривалого процесу формування системи освіти правлячі кола США недостатньо звертали увагу на розвиток вищої освіти та організацію освітніх послуг, тому вона не мала належного фінансування і розвитку. Така ситуація щодо розвитку вищої освіти США тривала до середини

XX ст. У другій половині XX ст. федеральний уряд країни звернув увагу на результати діагностування, оприлюднені комітетом Національного оцінювання прогресу освітньої діяльності й зосередив зусилля на більш інтенсивному розвитку американської освіти. Саме тому ми обрали **другу половину XX – початок XXI ст.** для наукового дослідження зазначеної теми.

Видатки на розвиток вищої освіти та вдосконалення системи оцінювання професійної діяльності викладачів у США почали зростати у другій половині XX ст., а саме з 1957 року, коли Радянський Союз успішно вивів на орбіту перший супутник. Ця подія спричинила бурхливу реакцію у США і набула великого академічного, економічного та політичного резонансу. Її розглядали не лише як показник розвинутих космічних технологій, а й як високий рівень викладання навчальних предметів, зокрема математики, фізики та природничих наук, у радянських вищих навчальних закладах.

Друга половина XX ст. характеризується тим, що розпочинається критика вищої освіти та стандартів досягнень у вищих навчальних закладах США, зокрема системи оцінювання. Правлячі кола висловлюють незадоволення щодо педагогічної компетентності викладачів, їхньої обізнаності та вміння викладати навчальні дисципліни. Таким чином, пріоритетними завданнями стали: вдосконалення методів, підходів, принципів викладання навчальних предметів, підвищення якості навчального процесу, посилення вимог до процесу оцінювання професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності.

Згідно з Конституцією США Уряд та Конгрес не мають права підтримувати державні навчальні заклади, оскільки вони належать до окремого штату та місцевої влади. Виникла потреба ухвалення «Закону про вищу освіту» (1965 р.) (HEA – «Higher Education Act»), який було ратифіковано і неодноразово вдосконалено у статтях щодо визначення фінансового забезпечення розвитку освіти та підвищення якості надання освітніх послуг. На фінансування вищої освіти США витрачаються значні асигнування. Упродовж XX ст. у США постійно зростали грошові видатки на вдосконалення вищої освіти, надання освітніх послуг, на систему оцінювання професійної діяльності викладачів, підвищення стандартів викладання навчальних дисциплін та на поліпшення навчального процесу.

У сучасному глобальному світі питання конкурентоспроможності постає як перед керівництвом вищих навчальних закладів США, так і України, зокрема якісного рівня викладання навчальних дисциплін, оцінювання педагогічної компетентності і професійної придатності кожного викладача.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукова робота виконувалась у межах статутних завдань Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спрямованих на розв'язання актуальних проблем оцінювання професійної діяльності викладачів, тематики науково-дослідної роботи кафедри педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зокрема за темою: «Психолого-педагогічне забезпечення використання новітніх освітніх та інформаційних технологій у навчальному процесі ВНЗ» 0112u001169. Тему дисертації затверджено вченою радою факультету психології Київського національного університету імені Тараса

Шевченка (протокол № 3 від 24 жовтня 2013 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 26 листопада 2013 р.).

Мета дослідження: з'ясувати теоретичні і методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США, обґрунтувати доцільність використання позитивного американського досвіду з оцінювання професійної діяльності викладачів у ВНЗ України.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі **завдання:**

1. Обґрунтувати історичні періоди розвитку оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США.

2. Проаналізувати педагогічні підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США.

3. Вивчити методи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США.

4. З'ясувати теоретичні і практичні підходи до тестування професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США.

5. Визначити критерії, функції, принципи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США відповідно до її структурних складників.

6. Охарактеризувати сучасні стандарти і вимоги до оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США.

7. Здійснити порівняльний аналіз педагогічних підходів до оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України і США.

8. Розробити рекомендації щодо застосування американського досвіду оцінювання професійної діяльності викладачів у ВНЗ України.

Об'єкт дослідження: професійна діяльність викладачів у вищих навчальних закладах США.

Предмет дослідження: теорія і практика оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина XX – початок XXI століття).

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1950 – 2014 рр. Нижня хронологічна межа (1950 р.) визначає соціально-економічні перетворення у повоєнні роки в США і співвіднесена із масовим упровадженням тестів з оцінювання професійної діяльності викладачів та впровадженням стандартизованого тесту SAT (Scholastic Aptitude Test) – тест придатності або (Scholastic Assessment Test) – схоластичний оцінювальний тест, а нині це стандартизований тест для вступу до вищих навчальних закладів США, прийнятий Радою коледжів США (The US Council of Colleges) у 1947 р. Верхню межу окреслено початком XXI ст. (2014 р.), зокрема внесенням поправок до «Закону про вищу освіту» («The Higher Education and Research Reform Amendment Bill 2014»). Таким чином охоплено реформування вищої освіти США, що тривало понад півсторіччя. Упродовж цього періоду було переосмислено роль за завдання вищої освіти в американському суспільстві, результатом чого стало підвищення якості викладання навчальних предметів у вищих

навчальних закладах і доведення рівня якості знань випускників США до найвищих світових стандартів.

Територіальні межі дослідження становлять п'ятдесят штатів США в історичній ретроспективі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Концепція дослідження. Аналіз теоретичних і методичних засад оцінювання професійної діяльності викладачів як педагогічної проблеми, висунутої суспільно-політичними та економічними запитами і відповідно змінами освітніх парадигм, ґрунтується на таких концептуальних положеннях:

- вища освіта США є об'єктом соціально-культурного та економічного впливу;

- вища освіта США є продуктом і чинником соціально-культурного розвитку особистості, що впливає на формування американського суспільства, забезпечення освітніх послуг, підготовку кваліфікованих фахівців;

- розвиток системи педагогічного оцінювання визначає рівень якості знань, умінь, педагогічної компетентності викладачів та сприяє вдосконаленню власних методів, підходів, принципів, стандартів діагностування;

- вивчення теоретичних і методичних засад оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США ґрунтується на поняттях «evaluation» як загальної категорії педагогічного оцінювання та «assessment» – визначення якісної підготовки викладачів до процесу викладання навчальної дисципліни, які ототожнюються з послідовною зміною завдань змістовно-методичного забезпечення, організації процесу педагогічного оцінювання, динамікою мережі вищих навчальних закладів США, фахових вимог до професійної діяльності викладачів в американських університетах;

- дослідження законодавчих змін у системі вищої освіти США ґрунтується на положенні про взаємозв'язок вищих навчальних закладів США з розвитком системи педагогічного оцінювання професійної діяльності викладачів;

- підготовка висококваліфікованих фахівців, готових до свідомої професійної діяльності в американському суспільстві, передбачає засвоєння ними певного рівня знань, умінь, навичок, що визначається життєво значущими цінностями й національною ментальністю;

- зіставлення систем оцінювання у вищих навчальних закладах США й України ґрунтується на визначенні рівня професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності, фахової придатності та на порівнянні методів оцінювання, підходів, функцій, принципів, критеріїв, стандартів.

Для розкриття теми дисертації здійснено періодизацію дослідження теоретичних і методичних засад оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.), що уможливило здійснення аналізу історико-педагогічного процесу розвитку педагогічного оцінювання.

Методологічною основою дослідження є вихідні положення філософії про діалектичний взаємозв'язок, взаємозумовленість явищ і процесів соціально-педагогічної дійсності, про діяльнісну роль особистості в розвитку її матеріальних і духовних основ; концептуальні положення щодо проведення порівняльно-

педагогічних досліджень в історико-соціальному, педагогічно-методичному контекстах. У дослідженні творчо використані принципи єдності теорії і практики, гуманізму і демократизму в освіті; законодавчі акти та нормативні документи щодо розвитку вищої освіти у США та в Україні.

У дослідженні також застосовано *науково-методичні підходи*:

– *історико-ретроспективний* з метою здійснення аналізу змісту і специфіки оцінювання педагогічної компетентності викладачів в університетах США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., наукового прогнозування та можливості використання зарубіжного досвіду у вищих навчальних закладах України;

– *системний* для виявлення масштабності, складності, цілісності та динаміки процесу оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.), уточнення його сутності, місця й ролі в організації освітніх послуг, з'ясування його структури і складу;

– *компаративний*, що дав змогу означити спільні та відмінні практичні основи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США й України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.;

– *кваліфікаційний (компетентнісний, результативний)* для ідентифікації наукових педагогічних ступенів у США шляхом їх співвіднесення зі стандартами Консорціуму з підтримки та оцінювання викладачів-початківців, Національної Ради з акредитації програм підготовки викладачів та професійного викладання.

Методи дослідження. З метою розв'язання визначених науково-пошукових завдань та реалізації мети дослідження нами було використано комплекс взаємодоповняльних теоретичних та емпіричних методів дослідження: *аналіз джерел і матеріалів* – монографічні дослідження, публікації в періодичних виданнях, науково-методична література, теоретичне узагальнення історичних фактів, подій, явищ, першоджерел, що сприяло висвітленню теоретичних і методичних засад оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) з подальшим синтезом результатів у цілісну систему поглядів на процес удосконалення системи педагогічного діагностування; *індуктивний та дедуктивний методи*, завдяки яким було здійснено теоретичне осмислення педагогічних засад оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США другої половини ХХ – початку ХХІ ст., виявлені як загальні тенденції впровадження, так і функціонування цього процесу та його особливості; *емпірично-діагностичні методи (діалог, дискусія, спостереження, опитування, обговорення, анкетування, самооцінювання, взаємооцінювання, тестування та ін.)* застосовувалися під час збирання та нагромадження інформації стосовно теми наукового дослідження, зокрема у ході вивчення законодавчих та нормативних актів у галузі освіти, інтерактивного спілкування з американськими колегами в Інтернет-мережі та отримання консультацій у Центрі Інформаційних ресурсів Посольства США в Україні; *періодизації* – для визначення етапів розвитку педагогічного оцінювання в контексті освітніх тенденцій; *предметно-хронологічної ретроспекції* – завдяки цьому методу досліджено зміни в теорії й практиці оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США у різні періоди його розвитку; *порівняльно-*

зіставний – використовувався у ході зіставлення і порівняння педагогічних подій, явищ і фактів, відображених у педагогічній пресі, пов'язаних із процесом оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). На цій підставі також з'ясовано універсальні тенденції розвитку системи педагогічного діагностування і запропоновано анкети щодо оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України.

Теоретичну основу дисертації склали положення та висновки зарубіжних учених і фахівців у сфері організації та надання вищої освіти в економічно розвинутих країнах світу, українських науковців і спеціалістів, які розвивають такі *теорії: взаємодії культур (полікультурність)* – Н. Гапон, М. Дубняк, Дж. Равен, С. Різниченко, Ж. Таланова, Е. Фіч (Fich E.) Дж. О'Хенлон та Л. Мортенсен (O'Hanlon J., Mortensen L.); *гендерну* – М. Грей (Grey M.) і Б. Бергмен (Bergmann B.), У. Кохен (Cohen Y.); *педагогічної комунікації* – А. Козулін, А. Марушкевич, В. Махінов, Р. Мартинова, Л. Шевченко, П. Блек (Black P.), С. Калверік (Calveric S.), С. Сесі (Ceci S.), Е. Девісон (Davison E.), Дж. Пріс (Price J), Д. Віліам (William D.), У. Вілліамс (Williams W.); *розвитку особистості* – В. Жуковський, С. Максимюк, В. Онищенко, І. Підкасистий, К. Платонов, В. Сухомлинський, Я. Ягупов, М. Бендлер (Bandler M.), У. Кешін (Cashin W.), Е. Фіч (Fich E.), В. Хелтербран (Helterbran V.); *теорія мотивації* – М. Кравченко, І. Костюченко, Н. Сорока, В. Сластьонін, М. Чінг Мок (Ching Mok M.), С. Ланг (Lung C.), С. Шіллер (Schiller S.), М. Тейлор (Taylor M.); *формування педагогічної майстерності та компетентності* – Г. Андрушак, С. Вишнякова, Л. Волик, С. Демченко, С. Дружилов, І. Зязюн, А. Маркова, Н. Муқан, Дж. Бродер (Broder J.), Дж. Дорфмен (Dorfman J.); *педагогічного діагностування та вимірювання* – В. Андрущенко, І. Булах, О. Величко, М. Євтух, Т. Завгородня, В. Іващенко, М. Мруга, Є. Перовський, О. Рожков, Т. Свириденко, І. Філончук, Г. Хозяїнов, О. Ясев, Дж. Вільмут, С. Бібі (Beeby C.), Д. Бойд (Boyd D.), Д. Голдхабер (Goldhaber D.), Дж. Хаймен (Human J.), Л. Джекобз (Jacobs L.), Х. Ленкфорд (Lankford H.), Дж. Равен (J. Raven), Дж. Увайкоф (Wuskoff J.); *інформаційного та глобального впливу* – В. Кремень, В. Кудін, А. Олійник, О. Романовський, М. Сеал (Theall M.), *концепції інноваційних трансформацій змісту освіти на засадах компетентнісного, особистісно-орієнтовного, розвивального, історико-генетичного та інших методологічних підходів* – Н. Бібік, Н. Дічек, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Пуховська, О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, С. Трубачова, М. Ефрік (Afric M.), А. Барон (Barone A.), Р. Лайт (Light R.), І. Лівінгстон (Livingston I.), С. Лівінгстон (Livingston S.), Х. Марш (Marsh H.), Г. Стрікланд (Strickland G.), С. Шіллер (Schiller S.), М. Зікі (Zieky M.); *методологічні положення порівняльної педагогіки* (О. Заболотна, Т. Кошманова, Н. Лавриченко, М. Лещенко, О. Локшина, Л. Пуховська, А. Сбруєва, К. Андерсон (Anderson K.), А. Херріс (Harris A.), Т. Хусен (Husen T.), Р. Тайлер (Tyler R.) А. Трес (Trace A.).

Джерельна база дослідження. У процесі наукового пошуку *опрацьовано:* законодавчі акти з питань вищої освіти США («A Bill for More General Diffusion of Knowledge» – «Закон про екстенсивне поширення знань»); «Закон про вищу освіту»

(HEA – «Higher Education Act» – 1965, 1968, 1971, 1972, 1976, 1980, 1986, 1992, 1998, 2008 pp.); Указ Президента України «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013 р.), Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти» (2004 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), навчальні програми, дидактична література, проспекти вищих навчальних закладів; анотовані бібліографії; банк даних електронної документації закладів педагогічної освіти США. Значна частина роботи виконана за сприяння Центру Інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, Американської Ради з Міжнародної освіти (Центр освіти США в Україні) та Центру америкознавства в Україні; монографії, статті, дисертації українських і зарубіжних учених з питань педагогічного діагностування, теоретичних і методичних засад оцінювання рівня якості професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України і США, довідково-енциклопедичну літературу, періодичні видання з педагогіки та психології у США («The Chronicle of Higher Education», «Comparative Education», «Comparative Education Review», «Journal of Experimental Education», «Journal of Educational Psychology», «EDUCOM», «The Education Digest»); статистичні та аналітичні матеріали американських та інших міжнародних організацій.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше*

– *здійснено* комплексне дослідження теоретичних і методичних засад оцінювання професійної діяльності викладачів США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. До теоретичних засад віднесено: відповідність вимог суспільства до вищої освіти у співвідношенні до професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності, майстерності, обізнаності; наявність ґрунтовних знань у галузі фахової підготовки викладачів; уміння викладачів використовувати максимум інформації в процесі підготовки та підвищення рівня професійної діяльності, педагогічної компетентності, знань, майстерності. Методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США досліджено: у методах, підходах, принципах щодо викладання навчальної дисципліни; діагностуванні рівня якості знань педагогів і студентів; стандартах забезпечення освітніх послуг;

– *обґрунтовано* історичні періоди розвитку оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США («переломний і творчий», «стабільність і врегулювання» «динаміка та поступ»);

– *охарактеризовано* науково-методичну тенденцію удосконалення системи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США, зокрема, методів, підходів, функцій, принципів, критеріїв, стандартів діагностування у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.;

– *представлено* порівняльний аналіз оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України і США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. (методи, підходи, принципи, стандарти, функції, критерії);

– *розкрито* сутність педагогічного оцінювання та застосування принципів оцінювання професійної діяльності викладачів щодо організації процесу оцінювання у вищих навчальних закладах;

– *доведено* важливість використання досвіду США і результатів наукових досліджень у вищих навчальних закладах України для забезпечення якості викладання навчальних дисциплін у вітчизняних навчальних закладах шляхом оцінювання професійної діяльності викладачів, прозорого оприлюднення результатів рейтингу педагогів, запозичення американських методів оцінювання, зокрема, відеозапису (відеовідтворення) та KWL – Знати – Хотіти – Вивчати (Know – Want – Learn), прийомів, підходів до цього процесу;

– *набули подальшого розвитку* педагогічні підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів (фахової придатності, гендерний, рейтингу оцінювання), концептуальні засади і принципи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження (публікації, анкети, рекомендації щодо застосування американського досвіду оцінювання професійної діяльності викладачів) впроваджено в навчально-виховний процес під час підготовки та викладання курсів: «Комунікативні стратегії», «Практичний курс англійської мови» в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 42 від 28 січня 2014 р.); «Порівняльна педагогіка», кафедра педагогіки та кафедра прикладної лінгвістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 38 від 25 лютого 2014 р.); «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», кафедра педагогіки Інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 86 від 25 лютого 2014 р.); використано анкети та рекомендації щодо створення організаційно-педагогічних умов реалізації системи діагностування якості педагогічної діяльності викладачів в Інституті філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили (довідка № 78 від 24 грудня 2013 р.); «Історія педагогіки» та «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання німецької мови», «Методика викладання англійської мови», «Методика викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі», у процесі оцінювання професійної компетентності викладачів на факультеті іноземних мов та немовних факультетах, на курсах підвищення кваліфікацій вчителів на факультеті післядипломної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «КНУ» (довідка № 02/02-112/3 від 24 лютого 2014 р.); впроваджено під час підготовки й проведення лекційних і семінарських занять з дисципліни «Загальна психологія», «Педагогічна психологія», підготовки до проходження педагогічної практики студентів на кафедрі загальної та соціальної психології, вікової та педагогічної психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-31/04/88 від 15 січня 2014 р.); викладання навчальної дисципліни «Методика навчання іноземних мов» викладачами Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 42 від 14 березня 2014 р.).

Матеріали наукового дослідження можуть бути використані викладачами у вищих навчальних закладах України під час викладання таких курсів: «Педагогічна

психологія», «Вступ до спеціальності», «Психологічна служба в освіті», «Професійна діяльність викладачів», «Педагогічна освіта в США» та педагогічних дисциплін (порівняльної педагогіки, педагогіки вищої школи, методики викладання педагогічних дисциплін у вищій школі), а також їх доцільно застосовувати при розробці методичних рекомендацій щодо реалізації кредитно-модульного підходу до підготовки фахівців в умовах сучасного реформування системи освіти. Джерельна база дисертації може бути використана дослідниками різних галузей педагогічних знань – теорії та історії педагогіки, філософії освіти, порівняльної педагогіки, педагогічного прогнозування, теорії та методики професійної освіти.

Апробація результатів дисертації. Основні результати і висновки дослідження обговорювались та оприлюднювались у виступах, доповідях і повідомленнях на наукових, науково-практичних і науково-методичних комунікаційних заходах, зокрема, *міжнародних*: «Думка й слово: традиції О. Потебні й сучасна філологічна наука (до 175-річчя О. Потебні)» (Київ, 2010); «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Переяслав-Хмельницький, 2011); «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Черкаси, 2012); *всеукраїнських*: «Етнічні виміри універсуму: мова, література, культура» (Київ, 2010); «Україна і Німеччина: мова, культура, освіта» (Кривий Ріг, 2014); *міжвузівських*: «Викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» (Київ, 2008); «Внесок учених Київського університету в розвиток освіти, підготовку педагогічних та наукових кадрів (до 180-річчя Київського університету)» (студентська наукова конференція, Київ, 2014); *методологічному семінарі* «Методика викладання ділової англійської мови» (Київ, 2010); *звітних наукових конференціях Національної академії Служби безпеки України*: II звітна наукова конференція, присвячена 18-й річниці Національної академії Служби безпеки України (Київ, 2010); III звітна наукова конференція «Академія – провідний науковий заклад у системі Служби безпеки України» (Київ, 2011).

Публікації. Упродовж 2008 – 2014 років опубліковано 60 наукових, навчальних і методичних праць. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в одноосібному навчальному посібнику та одноосібній монографії, у 45 одноосібних статтях, з них 28 у фахових педагогічних виданнях і 4 у наукових зарубіжних виданнях та ISI & SCOPUS.

Кандидатську дисертацію на тему: «Педагогічні засади оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах США» захищено в 2008 р. за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти в Інституті педагогіки НАПН України. Положення кандидатської дисертації не використано в докторському дослідженні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (318 найменувань, з них 183 англійською мовою), 10 додатків, 4 таблиці. Загальний обсяг дисертації становить 436 сторінок, обсяг основного тексту – 375 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність, значущість і стан розроблення досліджуваної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, джерельну базу, методологію, концепцію, хронологічні й територіальні межі, охарактеризовано дослідницькі методи, розкрито наукову новизну, практичне значення, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, відображено структуру та обсяг, наведено інформацію щодо форм апробації і впровадження результатів дослідження, публікацій та інших загальних характеристик дисертації.

У першому розділі **«Розвиток професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»** розглянуто стан проблеми дослідження професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США, окреслено і науково обґрунтовано історичні періоди розвитку системи педагогічного оцінювання.

У контекст загальної компаративістики органічно вписуються наукові дослідження із порівняльної педагогіки українських учених Я. Бельмаз, В. Жуковського, Т. Завгородньої, Т. Кошманової, Н. Лавриченко, О. Локшиної, Л. Пуховської, А. Сбруєвої та ін. Вони висвітлюють багатоаспектність міжнародного досвіду, що, в свою чергу, сприяє збагаченню національної педагогічної думки і передбачають дослідження розвитку освіти в широкому контексті політичних, економічних, соціальних, культурних чинників у взаємозв'язку та взаємозалежності регіональних та національних тенденцій. Американські вчені К. Андерсон (Anderson K.), А. Херріс (Harris A.), Т. Хусен (Husen T.), Р. Тайлер (Tayler R.) А. Трес (Trace A.) надають перевагу порівнянню навчальних програм і планів вищих навчальних закладів як у США, так і в інших розвинутих країнах світу, зокрема, колишнього Радянського Союзу, Франції, Англії, і досліджують якість системи освіти оцінювання освітніх процесів та обслуговування вищої освіти.

Нами визначено вживання термінів «освіта», «evaluation» та «assessment». Український термін «освіта» яскраво відображає суть змісту цього слова, бо (розклавши за семантичними складниками, його можна тлумачити як «вістря»...) «освіта» – це вістря, вісь життя (вісь+vita). Вона завжди поєднувала найважливіші досягнення триєдиної мети: пізнання таємниць природи та їх закономірностей, підготовка фахівців до суспільно-корисної праці та виховання молодого покоління. Український термін «освіта» у порівнянні з англійським «education» – вчитися і бути навченим, що в одному слові вміщує поняття освіти і виховання, є найточнішим. Однак важливим у вихованні молоді була, є і залишається неповторна постать педагога, яка вміщує дві могутні сили – совість і розум і сприяє покращанню системи вищої освіти. Однією з умов підвищення якості вищої освіти є забезпечення високого рівня професійних знань і педагогічної компетентності викладачів, які здійснюють процес обслуговування освітніх послуг, зокрема, педагогічний процес оцінювання як рівня якості професійної діяльності педагогів, так і знань студентів.

Термін «evaluation» розглядається як загальна категорія педагогічного оцінювання, а «assessment» – визначення якісної підготовки педагогів до процесу

викладання навчальної дисципліни вважається частиною оцінювання «evaluation», оскільки це – систематичний процес збирання даних діагностування та їх обробки, який сприяє узагальненню отриманих результатів, зокрема якості викладання навчальної дисципліни та рейтингу професійної діяльності наставників. Оцінювання професійної діяльності викладачів – це низка процесів, спрямованих на визначення фахової підготовки педагога до ведення навчального процесу, його майстерності і компетентності у висвітленні навчального матеріалу та вміння спілкуватися зі студентами.

Розглядаючи розвиток професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., ми з'ясували, що на корінні зміни в освіті США вплинули досягнення інших країн у розвитку вищої освіти та технічному прогресі. Здобутки вчених у космічній сфері колишнього Радянського Союзу змусили федеральний уряд США переосмислити значення розвитку освіти в державі та змінити до цього своє ставлення. Правлячі кола США були шоковані успішним запуском першого штучного супутника Землі 4 жовтня 1957 р., в листопаді 1957 р. запуском другого супутника з собакою Лайка на борту, в травні 1958 р. – третім, а 12 квітня 1961 р. – першим польотом у космічний простір Ю.О. Гагаріна. Космічними досягненнями та винаходами було надано значення національних пріоритетів і оцінено у світлі зазначених подій як відставання американських учених від учених СРСР. Це змусило федеральний уряд США посилити фінансування освіти та розпочати реформування вищої освіти. Внаслідок цього збільшується кількість навчальних закладів у США та зростає кількість як студентів, так і викладачів.

Президент США Дуайт Девід Ейзенхауер (Dwight David Eisenhower) ініціював вивчення досвіду радянських викладачів. Згодом Дж. Кеннеді (Джон Фітцджеральд Кеннеді (John Fitzgerald Kennedy відомий також John Kennedy) у своїй доповіді зазначив, що американці повинні вчити фізику, інакше їм доведеться вивчати російську мову. Дж. Кеннеді звернув особливу увагу на досягнення в освіті колишнього СРСР, зокрема, на підготовку кваліфікованих фахівців. Саме тому він створює комісію з вивчення досвіду роботи радянських педагогів. У цей період здійснюється переклад з російської на англійську мову кращих підручників з математики, фізики, хімії, за якими стали навчатися американські студенти.

Американський дослідник А.С. Трес (Trace Arthur S.) у своїй монографії «Що знає Іван і чого Джоні не знає», опублікованій у 1961 р. («What Ivan Knows That Johnny Doesn't» 1961 р.), порівняв викладання навчальних дисциплін, зокрема, історії, географії, іноземної мови та точних наук у радянських навчальних закладах та американських. Він підкреслив, що викладання навчальних дисциплін у навчальних закладах США на низькому рівні, тому американські студенти відстають у вивченні точних наук.

Американський учений А.Дж. Херріс (Harris A.J.) зазначає, що «американський Джоні (студент) знає менше і гірше ніж російський Іван» тому, що в радянських навчальних закладах в основу навчальної програми покладено вивчення точних наук, зокрема, фізики, математики, біології, рідної мови, а в американських – простота і цікавість викладу гуманітарних курсів. У 1958 р.

правлячі кола США створюють Центр порівняльної педагогіки з метою вивчити досвід інших країн для того, щоб вдосконалити навчальні програми, методи та підходи до викладання навчальних дисциплін як у школах, так і у вищих навчальних закладах. Порівняння світових систем освіти дало змогу вдосконалити американську систему освіти та систему педагогічного оцінювання, зокрема визначення рівня якості знань студентів і професійної діяльності викладачів.

Професійна діяльність викладача – це комплексне поєднання всіх характеристик педагога, які виявляються в навчальних, організаційних, методичних, наукових, культурних заходах навчально-пізнавальної діяльності і ґрунтуються на високих моральних та демократичних принципах навчання і виховання студентів, тому оцінювання висвітлює результат цієї діяльності й сприяє поліпшенню якості навчального процесу та посиленню вимог до підготовки фахівців у вищих навчальних закладах США.

Вивчення суспільно-політичних та економічних змін у США, реформування освіти зумовило виокремлення історичних періодів у системі педагогічного оцінювання професійної діяльності викладачів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Часовий інтервал, взятий для наукового дослідження оцінювання професійної діяльності викладачів (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.), поділено на три періоди за такими критеріями: *реформування освіти, поступове підвищення вимог до обслуговування вищої освіти, необхідність професійної підготовки викладачів*. Перший період – «*переломний і творчий*», від 50-х до 80-х років ХХ ст.; другий період – «*стабільність та врегулювання*», з 80-х років до закінчення ХХ ст. (1980 – 2000 роки); третій період – «*динаміки та поступу*», від кінця ХХ ст. до початку ХХІ ст. (2000 – 2014 роки).

Досліджуючи проблему оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., ми з'ясували, що впродовж першого, «*переломного і творчого*», періоду федеральний уряд США суттєво збільшує видатки на наукові дослідження, які становлять майже половину державних. У 50 – 70-х роках активно розпочинається будівництво сучасних дослідних закладів, у яких зосереджується наукова еліта суспільства й талановита молодь. Виникла потреба на державному рівні прийняти відповідний закон правового захисту національної освіти США.

2 вересня 1958 р. уряд США приймає «Закон про розвиток освіти в інтересах посилення національної безпеки» («An Act to strengthen the national defense and to encourage and assist in the expansion and improvement of educational programs to meet critical national needs and for the other purposes», або скорочено NDEA – «The National Defense Education Act»). Цей закон окреслює шляхи реформування освіти, оголошує початок формування освітньої політики на державному рівні та підвищення вимог до процесу оцінювання професійної діяльності викладачів. 8 листопада 1965 р. уряд США приймає «Закон про вищу освіту» (HEA – «Higher Education Act of 1965»), який узаконив нові тенденції, спрямовані на посилення вимог щодо підготовки студентів з точних та гуманітарних наук у вищих навчальних закладах США. Зазначений закон неодноразово удосконалюється урядом США, ратифікується і

приймається із внесеними запропонованими змінами у 1968, 1971, 1972, 1976, 1980, 1986, 1992, 1998 та 2008 роках.

У 1965 р. в США розпочало діяльність відомство «Національний фонд розвитку мистецтвознавчих та гуманітарних наук» («The National Foundation for the development of art and humanitarian Sciences»), мета якого – втілення «Закону про вищу освіту» (HEA – «Higher Education Act of 1965»). У 50 – 60-х роках у США гостро постала потреба у висококваліфікованих спеціалістах з точних наук. Розвиток промисловості потребував якісної фахової підготовки молодих спеціалістів у вищих навчальних закладах, для яких потрібні були компетентні, професійно обізнані викладачі.

Другий період – *«стабільності та врегулювання»* – характеризується стабільним і врегульованим фінансуванням у розвиток освіти США, системи педагогічного оцінювання та вищої освіти. Протягом другого періоду значна увага приділяється підготовці висококваліфікованих фахівців, оцінюванню професійної діяльності викладачів, модернізації вищих навчальних закладів з метою поліпшення якості освіти. Упродовж усього періоду вдосконалюються критерії визначення рейтингу вищих навчальних закладів і моніторингу якості вищої освіти США, розробляються тести з оцінювання педагогічної компетентності та педагогічної компетентності з навчальної дисципліни, завершується формування моніторингу як цілісної системи, яка включає збір даних щодо визначення рівня якості педагогічної компетентності викладачів та забезпечення освітніх послуг. Якість освіти стає політичною категорією. Велику роль у цьому відіграє значне поширення в освіті систем оцінки якості та управління (менеджменту) якістю. Оскільки у 1978 р. ухвалено закон про обов'язкове періодичне загальнодержавне вимірювання освітнього поступу в США («National Measurement Act»), набувають актуальності проблеми організації оцінювання професійної діяльності викладачів та продуктивності забезпечення якості вищої освіти.

У 1983 р. опубліковано відому урядову доповідь «Нація в небезпеці» («A Nation at Risk»), у якій ідеться про низьку якість викладання навчальних дисциплін, невисоку компетентність і малу обізнаність педагогів щодо знань, умінь і навичок з навчальних дисциплін. У 1991 р. на державному рівні приймають і затверджують програму «Америка 2000: стратегія освіти» («America 2000: Strategy of Education»), спрямовану на поліпшення якості викладання навчальних дисциплін, підвищення рівня професійної діяльності викладачів, їхньої компетентності, знань, умінь і навичок. Однак правлячі кола США змушені були відмовитися від поставлених завдань і цілей через кризу у фінансово-кредитній системі США, спад економічного розвитку країни. Саме тому фінансування на розвиток системи освіти та оцінювання професійної діяльності почало повільно знижуватись порівняно з попередніми вкладеннями.

Упродовж третього періоду – *«динаміки та поступу»* – спостерігається динаміка зростання конкурентоспроможності викладачів, підвищення якості їхньої професійної діяльності, зокрема педагогічної компетентності, майстерності, обізнаності, мобільності, посилюються вимоги до тестування викладачів, використовуються статистичні методи вимірювання теоретичних даних,

упроваджуються багаторівневі моделі моніторингу вищої освіти та стандарти оцінювання професійної діяльності викладачів, хоча й відбувається поступове і повільне зниження видатків на розвиток вищої освіти та моніторингу.

Прийняті закони, реформування освіти, поліпшення якості вищої освіти та посилене фінансування її розвитку дали поштовх для підготовки кваліфікованих працівників, для нових досягнень у галузі політики, економіки, науки, освоєння Космосу, які супроводжуються відповідними фінансовими витратами і мають вплив на розвиток вищої освіти та підвищення рівня професійної діяльності викладачів, їхніх знань, умінь, педагогічної компетентності.

У процесі наукового дослідження ми з'ясували, що *оцінювання професійної діяльності викладачів* – це сукупність різних педагогічних дій, які використовують для діагностування якості викладання навчальної дисципліни і рівня знань педагога, його ставлення до студентів та впливу на їхню успішність, а *підходи до вивчення навчального предмета* – це сукупність різних педагогічних дій, які використовує викладач у процесі викладання навчальної дисципліни, а студент – у процесі її опанування.

У другому розділі **«Теоретичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»** характеризуються теоретичні засади та розглядаються педагогічні підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США.

Освіта – «education» завжди поєднувала найважливіші завдання в досягненні триєдиної мети: пізнання таємниць природи та її закономірностей, виховання студентів і підготовка їх до професійної діяльності. Для роботи у вищому навчальному закладі потрібні викладачі, які мають внутрішній покликання до викладання навчальної дисципліни, вболівають за досягнення своїх студентів, уміють знайти з ними спільну мову, і рейтинг оцінювання їхньої професійної діяльності вищий за середній.

Оцінювання професійної діяльності викладачів – це низка процесів, спрямованих на визначення фахової підготовки педагога до навчальної діяльності, його майстерності і компетентності у висвітленні навчального матеріалу та вміння спілкуватися зі студентами.

Нами зосереджено увагу на теоретичних і методичних засадах оцінювання професійної діяльності викладачів США, їхньої педагогічної компетентності, майстерності. Теоретичні засади оцінювання ґрунтуються на теорії полікультурності, гендерної коректності, педагогічної комунікації, розвитку особистості, педагогічного діагностування та вимірювання.

На основі вивчення науково-методичної літератури американських та українських дослідників, законів і постанов щодо вищої освіти, нами з'ясовано, що *теоретичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів* – це методологічні основи, поняття й сутність, структура, функції та концептуальні підходи щодо фахової підготовки педагогів, їхньої компетентності, науковості, обізнаності, майстерності, мобільності у процесі виконання професійних обов'язків. Теоретичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів визначаються за

законами про вищу освіту, стандартами оцінювання й діагностування та науково обґрунтованими положеннями (наукова та науково-методична література). Вони визначають фахову підготовку педагогів, їхні вміння використовувати теоретичні надбання у процесі викладання навчальних дисциплін та оцінювання рівня якості знань, зокрема, з професійної діяльності та педагогічної компетентності.

Теоретичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів США мають суттєву різницю в оцінюванні українських педагогів. У вищих навчальних закладах США вони визначають вузько спрямовану, більш спеціалізовану фахову направленість викладачів та їхню професійну діяльність. Водночас у ВНЗ України теоретичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів спрямовані на визначення теоретичних знань фахового призначення для надання широкого кола освітніх послуг.

Соціально-економічні зміни та модернізація вищої освіти потребують сучасних підходів до поліпшення якості освіти, підвищення рівня навчального процесу та підготовки самостійних, ініціативних, відповідальних, висококваліфікованих спеціалістів широкого профілю, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань.

Розвиток американського суспільства у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., соціально-економічні зміни в країні, реформування освіти і висока конкурентоспроможність вищих навчальних закладів зумовили необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів. А це вирішальною мірою залежить від професійно-педагогічної компетентності викладачів, яку треба розглядати комплексно в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, враховуючи не лише показники оцінювання професійної діяльності викладачів студентами, а й думку експертів, колег, випускників та адміністрації ВНЗ.

Аналізуючи основні положення сучасних досліджень, ми зробили узагальнення щодо трактування і розуміння суті оцінювання професійної діяльності викладачів та їхньої педагогічної компетентності. *Оцінювання професійної діяльності викладачів* – це зворотний зв'язок зі студентами, який поступово впроваджують у вищих навчальних закладах з тим, щоб модернізувати освітні заклади та потенційно реформувати вищу освіту; підвищити рівень викладання навчальних предметів і навчального процесу; поліпшити фахові, наукові, етичні якості науково-педагогічного складу; вдосконалити методику оцінювання, враховуючи думку зовнішніх споживачів освітніх послуг. Тестування педагогічної компетентності викладачів та позитивні результати оцінювання їхньої професійної діяльності сприятимуть підвищенню іміджу вищих навчальних закладів на ринку освітніх та наукових послуг.

На основі вивчення методичної та дидактичної літератури ми дійшли висновку, що *педагогічна компетентність викладача* – це висока внутрішня культура і духовна краса, широкий світогляд та інтелект, гармонійне поєднання всіх професійних характеристик педагога, його досвіду, знань, умінь і навичок, які комплексно використовуються в навчальних, організаційних, методичних, наукових, культурних заходах навчально-виховного процесу і ґрунтуються на високих моральних, демократичних принципах навчання й виховання студентів,

доброзичливого спілкування, творчого наукового пошуку, впровадження прогресивних сучасних ідей та новітніх технологій навчання, особистісної відповідальності за якість навчального процесу і усвідомленості повноважень для визначення рівня якості знань студентів та науково-педагогічного складу у вищому навчальному закладі.

Соціально-економічні зміни та модернізація вищої освіти потребують сучасних підходів до поліпшення якості освіти, підвищення рівня навчального процесу та підготовки самостійних, ініціативних, відповідальних, висококваліфікованих спеціалістів широкого профілю, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань.

У США домінують підходи до оцінювання професійної діяльності, за яких якість роботи педагогів визначається результатом оцінювання їхньої фахової підготовки до роботи у ВНЗ, зокрема такі: науковий, фахової придатності, практичної спрямованості за спеціалізацією викладання навчальних дисциплін. Саме тому оцінювання проводиться на засадах комплексного і всебічного визначення, враховуючи процес викладання, здійснення наукових досліджень, участь у громадській діяльності та якісний рівень формування портфоліо викладача.

У третьому розділі «**Методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)**» вивчено методи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США, зокрема відео відтворення й тестування.

Методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США досліджено за методами, підходами, принципами щодо викладання навчальної дисципліни; критеріями діагностуванні рівня якості знань педагогів і студентів; стандартах забезпечення освітніх послуг. На основі аналізу наукової та методичної літератури нами з'ясовано, що *методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів* – практичне застосування методів, підходів, принципів діагностування рівня якості знань, умінь, навичок педагогів і визначення їхнього рейтингу в процесі виконання обов'язків згідно із законами, галузевими фаховими вимогами, встановленими стандартами оцінювання та здійсненими науковими дослідженнями з методології, висвітленими у педагогічній та методичній літературі щодо фахової та методичної підготовки педагогів.

У другій половині ХХ ст. відбуваються пошуки методів оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах, удосконалюються педагогічні тести з оцінювання, впроваджуються комп'ютерні технології, використовується павутина Інтернету, вдосконалюються методи оцінювання професійної діяльності викладачів, зокрема KWL – Знати – Хотіти – Вивчати (Know – Want – Learn), комунікативний зв'язок між викладачами і студентами, відеовідтворення, педагогічне тестування, метод П.Дж. Палмера «відчини двері».

Метод відеозапису (відеовідтворення) як оцінювання професійної діяльності викладачів – це створення відеоматеріалів і використання їх у процесі визначення якості викладання навчальних дисциплін, педагогічної компетентності, фіксування досягнень педагогів і студентів у навчальному процесі. Зроблені відеозаписи фрагментів навчальних занять *фіксують уміння педагога* викладати навчальний

матеріал та використовувати технічне оснащення, *підтверджують результати його досягнень і правдивість суджень* студентів та виставлених ними балів на веб-сторінках Інтернет-сайтів. Фрагменти відеозапису використовують для *вивчення досвіду* викладачів-професіоналів, *аналізу і порівняння результатів рейтингу* викладачів у процесі педагогічного оцінювання.

Метод відеозапису як оцінювання професійної діяльності викладачів варто застосовувати у процесі діагностування наукових проектів і тем, в основу яких покладено вивчення взаємостосунків та психологічного клімату в колективі. Відеоплівки із фрагментами навчальних занять зберігають для того, щоб у майбутньому простежити стан удосконалення методів навчання, визначити рівень викладання та рівень навчального процесу. Метод відеозапису як оцінювання професійної діяльності викладачів допоможе педагогам-початківцям набутися необхідні вміння для викладання навчальних дисциплін, а досвідченим викладачам – удосконалити свою педагогічну компетентність, професійність та підходи до викладання навчального предмета.

Анкетування – одна з форм оцінювання професійної діяльності викладачів, і проводити її слід кваліфіковано, етично, залучивши експертів з викладання певної навчальної дисципліни, щоб об'єктивно визначити показники якості педагогічної компетентності, майстерності, обізнаності, фахової підготовки.

Метод П.Дж. Палмера «*відчини двері*» подібний до методу відвідування або взаємовідвідування навчальних занять у ВНЗ України.

У вищих навчальних закладах США значна увага приділяється *традиційно-педагогічним методам* оцінювання професійної діяльності викладачів, але, за оцінками експертів, найбільш поширеними є тестування педагогів, анкетування студентів, опитування батьків, випускників, колег, адміністрації вищого навчального закладу і діагностування експертами педагогів. Тестування педагогів – один із методів оцінювання їхньої професійної діяльності. У перекладі з англійської мови «*test*» означає випробування, перевірка, а в педагогіці цей метод називають *педагогічним тестуванням*. Він широко використовується у навчальному процесі і визначається простотою, доступністю, точністю, можливістю автоматизації і чіткістю підрахунків. Педагогічне тестування здійснюється у ВНЗ з метою визначення рівня якості знань з навчальної дисципліни та вміння її викладати, діагностування інтелектуального розвитку педагога і ступеня його сформованості й готовності до навчального процесу.

У вищих навчальних закладах США існують тести з перевірки професійної діяльності викладачів, але найбільш дієві – *тести педагогічної компетентності та педагогічної компетентності з навчальної дисципліни*.

Тести *оцінювання педагогічної компетентності викладачів* використовують для визначення педагогічної освіченості, рівня досягнень студентів, методики планування і управління навчальним процесом. Тести *оцінювання педагогічної компетентності викладачів з навчальної дисципліни* використовують для визначення рівня знань педагогів з навчального предмета, методики його викладання та діагностування знань студентів.

Розробниками тестових завдань з оцінювання професійної діяльності педагогів, зокрема педагогічної компетентності викладачів, є ETS – служба тестування освіти (Educational Testing Service), що розпочала свою діяльність на базі Принстонського університету США (University of Princeton) і NES – системи розваг Нінтендо (Nintendo Entertainment System) спочатку підготували програму для машинного тестування розваг і відомих японських іграшок, а пізніше стали використовувати її в обслуговуванні магазинів і з часом для тестування педагогічної компетентності викладачів.

ETS є розробниками тестів з оцінювання базових навичок, рівня якості знань з навчальної дисципліни і професійності викладачів, загальної педагогічної компетентності та педагогічної компетентності з навчального предмета. NES ґрунтується на розробці тестів з оцінювання професійної діяльності викладачів, зокрема, педагогічної компетентності та комунікативних навичок педагогів, їхньої здатності до педагогічної діяльності. ETS – це незалежна і некомерційна організація, яка займається дослідженням і розробкою оцінних засобів у сфері освіти. Вона надає консалтингові послуги щодо освіти: досліджує ефективність системи освіти, політики навчання. ETS щорічно здійснює оцінювання понад п'ятдесят мільйонів тестів з мови, включаючи такі, як TOEFL, TOEIC та ін. Крім того, ETS постійно досліджує аналітичну роботу у сфері освіти для покращання вже існуючих її видів та розвитку нових, інноваційних.

Тестові завдання можуть бути різними – з кількома варіантами відповідей (multiple-choice), із сконструйованою відповіддю (constructed-response), на дослідження якихось ситуацій (case study exercise), для портфоліо (portfolio). Успішне виконання тестів на визначення професійної діяльності викладачів, зокрема педагогічної компетентності, надає право їм отримати ліцензію викладати навчальну дисципліну у вищих навчальних закладах.

У процесі наукового дослідження з'ясовано, що *методи оцінювання професійної діяльності викладачів* – це способи, що дають можливість оцінити рівень якості знань педагогів, їхню педагогічну компетентність, майстерність, обізнаність з навчальної дисципліни, досягнення студентів в опануванні навчального предмета. Для об'єктивного і ґрунтовного оцінювання професійної діяльності викладачів доцільно використовувати різні методи (*анкетування студентів, опитування їхніх батьків, врахування думки керівництва кафедри і педагогічного колективу, де працює викладач, відеофрагменти навчального заняття як обов'язковий елемент портфоліо викладача, визначення досягнень викладача адміністрацією ВНЗ та іншими відомчими установами освіти*).

У четвертому розділі **«Педагогічне оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США і України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»** досліджено сучасні вимоги до педагогічного оцінювання, структурні складники професійної діяльності, критерії, функції, принципи, стандарти. Тенденції розвитку американського суспільства у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття вказують на нові проблеми, які необхідно розв'язати керівникам держави, політикам, науковцям. Завдяки здійсненим реформам в американському суспільстві освіта стала більш відкритою, різноманітною,

різнобічною, і результати оцінювання фахової підготовки викладачів США є відкритими для всіх, хто ними цікавиться: працівників освіти, експертів, адміністрацій ВНЗ, колег, студентів, батьків тощо.

На основі методу аналізу наукових джерел і довідкових матеріалів, ми з'ясували, що оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США здійснюється за такими трьома напрямками: *знання навчальної дисципліни і вміння їх передати; якість викладання навчальної дисципліни – науковість і педагогічна та психологічна компетентність педагога*. Зазначені напрями оцінювання професійної діяльності викладачів США визначають її компонентний склад та структуру.

У вищій школі США висувують високі вимоги не лише до навчального процесу, а й системи педагогічного оцінювання, зокрема, оцінювання професійної діяльності викладачів. До сучасних вимог оцінювання відносять: організацію системи педагогічного оцінювання для реалізації цілей національної освіти; забезпечення рівня якості освітніх послуг; гнучкість і відповідальність у використанні Федеральних ресурсів для досягнення освітніх цілей шляхом регулярних і законодавчих змін; зобов'язання для кожного штату спрямувати зусилля на перебудову системи освіти; щорічний звіт про успіхи в досягненні освітніх цілей, оцінюванні професійної діяльності викладачів.

Оскільки оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України на початковій стадії впровадження, сучасні вимоги Міністерства освіти та науки здебільшого направлені на виконання програми «Освіта (Україна XXI століття)», «Національна доктрина розвитку освіти», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», зокрема такі: забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, формування інтелектуального потенціалу нації для всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Освіта має стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України, а система оцінювання вплинути на рівень якості підготовки фахівців із вищою освітою, забезпечення якості освітніх послуг у ВНЗ України.

Система оцінювання професійної діяльності викладачів як в Україні, так і США має відповідні функції, критерії, принципи, стандарти. У процесі наукового пошуку ми дійшли висновку, що процес оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих американських навчальних закладах виконує менше функцій ніж у ВНЗ України, хоча процес педагогічного оцінювання у США розпочато ще в 20-х роках минулого століття.

На основі дидактичної та методичної літератури, використовуючи порівняльно-зіставний метод наукового дослідження, окрім функцій педагогічного оцінювання, ми виокремили і спільні принципи оцінювання професійної діяльності викладачів, які діють у вищих навчальних закладах України і США, а саме: практичної спрямованості та оптимальної достатності; науковості; системності; послідовності; автономності. До принципів оцінювання, які діють у ВНЗ України і

які дещо відмінні від тих, що існують у США, відносимо такі: комплексність та цілеспрямованість у процесі викладання навчальної дисципліни; особистісний підхід до навчального предмета; надійність; диференційованість, що передбачає викладання навчальної дисципліни на різних факультетах; перспективність; реальність; типовість.

Найбільш дієві принципи оцінювання професійної діяльності викладачів України і США вказують на рівень фахової придатності, їхньої педагогічної компетентності, яку можна визначити за допомогою спеціальних критеріїв. У вищих навчальних закладах США критерії оцінювання професійної діяльності викладачів розробляє і доповнює адміністрація ВНЗ, тому кожен навчальний заклад має власні критерії.

Критерії оцінювання професійної діяльності викладачів – це показники, за допомогою яких здійснюють діагностування навчальної, навчально-методичної, науково-дослідної, громадської і виховної роботи, трудової дисципліни, етичних взаємовідносин між колегами, викладачами, студентами, випускниками, адміністрацією вищого навчального закладу.

На початку XXI ст. оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США характеризується широкими можливостями та доступністю до інформаційного простору, зокрема, використання Інтернет-ресурсів та створення Інтернет-сайтів, де студенти можуть вільно висловлювати власну оціночну думку щодо педагогічної компетентності педагогів, їхньої майстерності, науковості, обізнаності та надсилати різні повідомлення в Power Point, щоб яскравіше охарактеризувати педагогів, їхній рівень якості педагогічної компетентності та вміння викладати навчальний предмет, зокрема такі: «*wheels and springs*», «*axes to grind*», картинки із зображенням «*chili pepper*» та різні гумористичні написи, такі як «*hot message*» або «*axes to grind*», з підтекстом *висміювання*, що зазвичай стосуються некомпетентних та недостатньо професійних викладачів. Вираз «*chili pepper*» – «гіркий пекучий перець» інтерпретують з такими значеннями: «*завдати жару або прочуханки*», «*ложка дьогтю в бочці меду*», «*холодний, як вентилятор у теплу погоду*». Зазначені можливі інтерпретування певною мірою висвітлюють темперамент викладача, його ставлення як до студентів, так і до навчального предмета. Загалом вони стосуються компетентного викладача, який на високому рівні проводить заняття, користується повагою серед студентів і колег, тобто «*заслужує на увагу*», щоб його методи викладання та нагромаджений з роками досвід вивчалися.

Зазвичай діагностування професійної діяльності викладачів студентами на Інтернет-сайтах зводиться до підрахунку виставлених ними балів, оцінок та розміщення смайликів із відповідними відгуками про якість викладання навчальної дисципліни. Треба зазначити, що викладачі, які беруть участь у процесі визначення професійної діяльності, можуть бути оцінені непередбачувано, по-різному. Навіть педагоги, які тривалий час користувались повагою у студентів і зарекомендували себе висококваліфікованими спеціалістами, можуть також отримати смайлики, які певною мірою характеризують їхню фахову підготовку, компетентність та професійність.

Вираз *«axes to grind»* стосується педагогів, які беруть участь у процесі оцінювання, інтерпретують як *«переслідувати особисті корисні цілі, бути зацікавленою особою», «викладачі (професори), яких оцінюють»*.

Повідомлення *«wheels and springs»*, у перекладі з англійської мови означає – *«колеса і шпичі»*, отримують у процесі оцінювання професійної діяльності знаючі, компетентні викладачі.

Структуру педагогічної компетентності викладачів становлять знання, уміння, навички, належне ставлення до виконання професійних обов'язків, здатність викладати навчальну дисципліну та здійснювати науково-методичну, науково-дослідну, виховну, громадську роботу, додержувати встановлених вимог трудової дисципліни та етики взаємовідносин.

На основі вивчення американської та вітчизняної наукової літератури поняття *знання педагога* тлумачимо так: рівень опанування навчального предмета, методики викладання навчальної дисципліни, суміжних наук; пропагування нових ідей і наукових відкриттів; обізнаність щодо методики оцінювання якості знань студентів та викладачів. *Уміння і навички педагога* розглядаємо як у процесі викладання навчальної дисципліни, так і в процесі оцінювання знань студентів і викладачів. *Ставлення педагога* до виконання професійних обов'язків передбачає: ставлення до навчальної дисципліни, до виконання доручень адміністрації вищого навчального закладу, фахову придатність, зокрема, викладання навчальної дисципліни та оцінювання знань студентів.

У п'ятому розділі **«Використання досвіду США з оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України»** здійснено порівняльний аналіз оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України і США, висвітлено основні тенденції розвитку оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України, визначено доцільність упровадження зарубіжного досвіду у ВНЗ України, на основі американського досвіду розроблено рекомендації педагогам щодо оцінювання професійної діяльності викладачів у вищій школі України.

Оцінювання професійної діяльності викладачів і визначення їхньої педагогічної компетентності та рейтингу – важливий і відповідальний процес, оскільки від кваліфікованої його організації та майстерності, вмінь експертів залежить результативність і успіх діагностування. Щоб бути впевненому в тому, що викладачі підтримають процес оцінювання професійної діяльності, необхідно врахувати кілька моментів: *зацікавити педагогів брати участь у діагностуванні; розробити та офіційно затвердити вимоги до учасників; узаконити подачу можливих апеляцій; створити належні об'єктивні умови для визначення рейтингу, а саме: надати можливість підвищити педагогічну кваліфікацію, удосконалити рівень знань з навчальної дисципліни, здобути додаткові сертифікати та ін.* Якщо викладачі активно беруть участь у процесі оцінювання професійної діяльності, то можна передбачити, що вдосконалиться сам процес викладання навчальних дисциплін, оскільки педагоги зацікавлені в підвищенні якості педагогічної компетентності, майстерності та рівня знань з навчальної дисципліни. Оцінювання професійної діяльності викладачів США, їхньої педагогічної компетентності –

важливий інструмент контролю та стимулювання педагогів щодо ефективності викладання навчальних дисциплін, вивчення інформації про якість навчального процесу та освітніх послуг. Саме тому необхідно вивчати і запозичати передовий досвід американських фахівців, щоб підняти якість навчального процесу у вищих навчальних закладах України.

Нами розглянуто на прикладі іноземної мови (англійської) визначення рівня якості знань студентів з перекладу як один із критеріїв оцінювання професійної діяльності викладачів, що здійснюється відповідно до загальноприйнятих вимог викладання навчальної дисципліни та надано пропозиції викладачам іноземної мови. Результати оцінювання використовуються педагогами для модернізації вищого навчального закладу, оптимізації навчального процесу, забезпечення раціонального використання наявних ресурсів для підвищення ефективності навчального процесу, вдосконалення механізмів планування і забезпечення заходів з організації процесу навчання і викладання теорії та практики перекладу, що ґрунтується на демократичних принципах вивчення навчальних дисциплін, зокрема основної іноземної мови, другої іноземної мови, письмового перекладу основної іноземної мови та письмового перекладу другої іноземної мови і оцінювання рівня якості знань студентів і викладачів.

У вищих навчальних закладах США активно продовжують удосконалювати оцінювання професійної діяльності викладачів з урахуванням сучасних потреб ринку держави та міжнародних стандартів освіти. Така система оцінювання є одним із адміністративних інструментів управління вищою освітою США, який вивчається і використовується для своєчасної модернізації вищих навчальних закладів та визначення якості освітніх послуг, що водночас є одним із основних чинників у стратегії державної освітньої політики. Оскільки від якісної освіти та кваліфікованої підготовки фахівців залежить управління державою, необхідно вдосконалювати сучасні методи викладання навчальних дисциплін, професійної діяльності викладачів, їхню педагогічну компетентність, майстерність, обізнаність та підвищувати стандарти навчального процесу.

Таким чином, ми дійшли висновку, що оцінювання професійної діяльності викладачів доцільно здійснювати з метою фахового зростання педагогів і використовувати його результати для виявлення їхніх індивідуальних характеристик та удосконалення професійних якостей. Цей процес варто здійснювати не лише методом порівняння отриманих результатів зі стандартами й відповідними нормами, а й шляхом зіставлення результатів з попереднім діагностуванням, щоб з'ясувати ступінь самовдосконалення викладачів.

Процес оцінювання професійної діяльності викладачів і визначення їхнього рейтингу має стати безперервним, охоплювати увесь науково-педагогічний склад вищого навчального закладу і не здійснюватись лише для атестації кадрів. Цей процес має бути визначальним у підвищенні якості навчання, популяризації досягнень та іміджу вищого навчального закладу.

Запозичення досвіду США з оцінювання професійної діяльності викладачів сприятиме здійсненню цілеспрямованої роботи із вдосконалення системи навчання у вищих навчальних закладах України, процесів реформування національної освіти.

Визначені критерії оцінювання обумовляють основні напрями педагогічної діяльності викладача: навчальну, науково-методичну і громадську. Виставлені бали за виконання окремого виду роботи дадуть можливість оцінити науковість і професійність, компетентність педагога, громадську активність.

Упровадження системи оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах України певною мірою вплине на модернізацію освітніх закладів, реформування вищої освіти, підвищення якості викладання навчальних предметів і навчального процесу, покращання професійних, наукових, етичних якостей науково-педагогічних працівників, вдосконалення процесу кадрового забезпечення навчального процесу, підвищення вимог до методики оцінювання з урахуванням думки зовнішніх експертів. Позитивні показники оцінювання педагогічної компетентності викладачів сприятимуть конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на ринку освітніх та наукових послуг України в контексті глобалізації та євроінтеграції.

Процес оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах варто здійснювати систематично, тому необхідно запровадити стандарти діагностування та концепцію для отримання об'єктивних показників. Отримані показники вказують переважно на кількість балів, вважаються засобами діагностики, носіями інформації та розповсюдження її. Однак вони можуть впливати на формування оціночних суджень і входити до статистичних даних, які висвітлюють конкретну інформацію про функціонування і результативність системи оцінювання педагогічної компетентності викладачів.

У вищих навчальних закладах України оцінювання професійної діяльності викладачів можна здійснювати для: *підвищення якості викладання навчальної дисципліни; покращання якості навчального процесу; акредитації установи; модернізації вищого навчального закладу; здійснення реформування вищої освіти; врахування думки зовнішніх споживачів освітніх послуг; виконання рішень Міністерства освіти і науки України, якому підпорядковані вищі навчальні заклади.*

ВИСНОВКИ

Здійснений теоретичний аналіз та узагальнення зарубіжного досвіду у сфері оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. дають підстави сформулювати такі загальні висновки і пропозиції.

Оцінювання професійної діяльності викладачів США є одним із важливих чинників підвищення якості навчального процесу у вищих навчальних закладах. Педагогічне оцінювання, що реалізується на високому науково-методичному рівні, почали активно вивчати і запроваджувати як у ВНЗ України, так і багатьох країн світу.

1. У процесі вивчення історичних та політичних подій у США, економічного зростання країни та встановлення міжнародних зв'язків упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. ми виокремили три історичні періоди в розвитку оцінювання професійної діяльності викладачів. Критеріями поділу тривалого інтервалу часу на

періоди стали: реформування освіти, поступове підвищення вимог до обслуговування вищої освіти та підготовки фахівців. *Перший період – переломний і творчий, від 50-х до 80-х років ХХ ст.*, характеризується посиленням фінансування у розвиток вищої освіти, активною розбудовою вищих навчальних закладів, упровадженням тестів педагогічного оцінювання професійної діяльності викладачів, їхньої фахової підготовки, компетентності, майстерності, обізнаності. Протягом цього періоду зміцнюється законодавча база США в галузі освіти, приймаються закони про вищу освіту, створюється центр обробки стандартизованого тестування, зокрема служба тестування в американській освіті, та надаються гранти студентам для навчання у вищих навчальних закладах на вигідних для них умовах.

Другий період – стабільності та врегулювання, від 80-х років до кінця ХХ ст. (1980 – 2000 років). Це період стабільного фінансування у розвиток освіти США, системи педагогічного оцінювання професійної діяльності викладачів і моніторингу освіти, прийняття постанов щодо підвищення якості освіти, кваліфікованого надання освітніх послуг. Протягом цього періоду вдосконалюється освітня законодавча база, зокрема приймається «Закон про вищу освіту», закон про обов'язкове періодичне загальнодержавне вимірювання освітнього поступу в США, розширюються умови отримання грантів студентами для навчання у вищих навчальних закладах на вигідних для них умовах, широко дискутується урядова доповідь «Нація в небезпеці», приймається програма «Америка 2000: стратегія освіти».

Третій період – динаміки та поступу, від кінця ХХ ст. до початку ХХІ ст. (2000 – 2014 років), характеризується динамікою зростання конкурентоспроможності викладачів, підвищенням якості їхньої професійної діяльності, зокрема педагогічної компетентності, обізнаності, мобільності. Упродовж цього періоду відбувається поступове і повільне зниження фінансування у розвиток освіти та її моніторингу, однак витрати на освіту США залишаються одними із найвищих у світі, посилюються вимоги до тестування викладачів, використовуються системні методи вимірювання, упроваджуються багаторівневі моделі моніторингу вищої освіти, широко використовуються та вдосконалюються стандарти вищої освіти, підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів. Відбувається реформування вищої освіти, модернізація навчальних закладів і структури освіти, що інтегрує найкраще із розвитку світової освітньої системи.

2. На основі дидактичної та методичної літератури ми з'ясували, що у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. у США домінують такі педагогічні підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах: гендерний, релігійної прихильності, науковий, рейтингу студентів у навчанні, фахової придатності педагога, перепідготовка викладачів, наявність сертифікатів та ліцензій на право викладати навчальну дисципліну, висвітлення досягнень педагогів.

Один із основних педагогічних підходів до оцінювання професійної діяльності викладачів США – визначення фахової придатності їх на основі функцій та результатів особистісних досягнень, а саме: професійного рівня викладання навчальної дисципліни, науковості, обізнаності, мобільності, педагогічної

компетентності, виховання студентів та майстерності оцінювання рівня якості їхніх знань, трудової дисципліни, етики взаємовідносин, естетичного вигляду, розвитку особистості, якості виконання навчальних програм вищого навчального закладу. Врахування гендерного підходу та релігійної прихильності до оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США зазнали серйозної критики. Гендерний підхід визначає симпатію чи антипатію студентів-дівчат до викладачів чоловічої статі, а студентів-хлопців – до педагогів жіночої статі. Він засвідчує суб'єктивізм у процесі оцінювання, так само як і підхід релігійної прихильності. Ці підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів визначають не рівень якості знань педагогів та їхню підготовку до професійної діяльності, а лише людські уподобання. Науковий підхід у процесі оцінювання використовується дуже обережно, оскільки ідеї та методи викладання викладачів-експериментаторів не завжди знаходять підтримку у студентів та експертів у процесі оцінювання. Проте рейтинги професійної діяльності викладачів та висвітлення результатів оцінювання використовуються, щоб виявити рівень якості їхньої професійної підготовки. Досягнення педагогів оприлюднюються на сторінках педагогічної преси та Інтернет-сайтах, що допомагає абітурієнтам зорієнтуватися у виборі вищого навчального закладу для отримання майбутньої спеціальності. Перепідготовка викладачів, наявність сертифікатів та ліцензій на право викладати навчальну дисципліну в процесі оцінювання професійної діяльності викладачів використовують для того, щоб зібрати відповідну документацію для формування «портфолію викладача», наявність якого включають до критеріїв оцінювання.

3. Методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США розкрито у відповідних розділах дисертації, у яких детально висвітлено методи, підходи, принципи, критерії, стандарти, якими керуються в процесі педагогічного оцінювання.

Нами з'ясовано, що до найбільш дієвих методів оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США у другій половині XX – на початку XXI ст. віднесено такі: відеовідтворення, комунікативний зв'язок між викладачами і студентами, метод «відчини двері», тестування педагогічної компетентності, анкетування студентів, опитування батьків, метод KWL – Знати – Хотіти – Вивчати (Know – Want – Learn).

Метод відеозапису (відеовідтворення) як оцінювання професійної діяльності викладачів використовують для створення відеозаписів фрагментів навчальних занять, які фіксують уміння педагога викладати навчальний матеріал та використовувати технічне оснащення, підтверджують результати його досягнень і правдивість суджень студентів та виставлених ними балів на веб-сторінках Інтернет-сайтів. Фрагменти відеозапису необхідні також для вивчення досвіду викладачів-професіоналів, аналізу і порівняння результатів рейтингу викладачів у процесі педагогічного оцінювання.

Метод оцінювання професійної діяльності викладачів – комунікативний зв'язок між викладачами і студентами застосовується перед вивченням навчальної

дисципліни, коли педагог повідомляє студентам про вимоги щодо її опанування та форми оцінювання рівня їхніх знань і надає певні письмові коментарі.

Метод «відчини двері» – це відвідування занять викладача для з'ясування його фахової придатності до процесу викладання навчальної дисципліни. Цей метод ґрунтується на щоденних взаємостосунках викладача з членами колективу та студентами в процесі професійної діяльності. Метод оцінювання професійної діяльності викладачів KWL – Знати – Хотіти – Вивчати (Know – Want – Learn) використовують у процесі педагогічного оцінювання як викладачів, так і студентів і називають методом самооцінювання рівня знань студентів та педагогічної компетентності викладачів, їхньої майстерності, обізнаності.

Метод анкетування – один із найпоширеніших у процесі оцінювання професійної діяльності викладачів. Його мета – об'єктивне визначення показників якості педагогічної компетентності, майстерності, обізнаності, фахової підготовки.

Педагогічне тестування професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США – найбільш дієвий метод оцінювання, який використовують для визначення рівня якості знань студентів та педагогічної компетентності викладачів, зокрема педагогічної компетентності з навчальної дисципліни. Для оцінювання педагогічної компетентності викладачів США розроблено *тести з урахуванням таких компетенцій*: уміння педагога визначати освітні цілі програми та аналізувати їх; діагностування знань з навчальної дисципліни та здатності викладача передати їх студентам, уміння, навички, досвід з навчального предмета; вміння використовувати новітні технології; спроможність здійснювати індивідуальне і групове навчання студентів, визначати рівень якості їхніх знань; відповідальність за управління навчально-виховним процесом; підвищення самоосвіти; здатність осмислити свою практичну діяльність і вчитися на основі досвіду, а також наукових досягнень. Ці тести використовують для визначення педагогічної освіченості, методики планування навчального процесу, оцінювання результатів досягнень студентів, управління навчальним процесом. Рівень володіння викладачем ґрунтовними знаннями з навчальної дисципліни та вмінням передати здобуті знання, навички, досвід студентам визначається за тестами педагогічної компетентності з навчальної дисципліни. Метод педагогічного тестування використовують для дослідження визначеної проблеми за допомогою різних тестів: успішності, інтелектуального розвитку, діагностики рівня засвоєних знань, умінь, ступеня сформованості багатьох якостей.

Ці методи доцільно впровадити у вищих навчальних закладах України з метою підвищення рівня якості надання освітніх послуг та підготовки кваліфікованих фахівців, зокрема поліпшення якості навчального процесу, викладання навчальних дисциплін та вдосконалення системи оцінювання професійної діяльності викладачів.

4. У тестуванні професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США застосовують такі теоретичні і практичні підходи: науковий, фахової придатності, практичної спрямованості за спеціалізацією викладання навчальних дисциплін.

До теоретичних підходів віднесено науковий, який використовують з тим, щоб розробити показники вимірювання, зокрема виокремити такі показники, які

впливають на валідність та надійність тестування професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності: контекстуальні, вхідних ресурсів, процесу та результатів. До контекстуальних показників можна віднести демографічні, соціальні та економічні чинники; до показників вхідних ресурсів – фінансування освіти та педагогічні можливості викладачів; до показників процесу – кількість викладачів, які беруть участь в оцінюванні професійної діяльності; ухвалення рішень щодо визначення рівня якості педагогічної компетентності педагогів; затвердження програми для діагностування професійної діяльності наставників, їхньої педагогічної компетентності.

Практичні підходи до тестування професійної діяльності викладачів – фахової придатності, практичної спрямованості – використовуються у процесі педагогічного оцінювання, щоб виявити рівень якості знань з навчальної дисципліни, педагогіки, практичної спрямованості з навчальної дисципліни (вузька спеціалізація).

5. У ході наукового дослідження з'ясовано: структуру професійної діяльності викладачів США складає аудиторна і позааудиторна педагогічна діяльність. До аудиторної віднесено організаційну, навчально-виховну, науково-методичну, а до позааудиторної – науково-дослідну, навчально-пізнавальні заходи. Структурними складниками професійної діяльності викладачів США визначено: педагогічну компетентність, досвід педагога, етику спілкування зі студентами, колегами, обізнаність з новітніми технологіями і світовими науковими досягненнями. До структурних складників педагогічної компетентності викладачів віднесено такі: фахові знання з навчальної дисципліни, вміння й навички її викладати і діагностувати рівень якості знань студентів та викладачів, ставлення до навчальної дисципліни та обраної професії, майстерність, професійну обізнаність, мобільність. Педагогічна компетентність викладача вищої школи – основа його професійної діяльності, яка комплексно поєднує всі характеристики педагога, що яскраво виявляються в навчальних, організаційних, методичних, наукових, культурних заходах навчально-пізнавальної діяльності, ґрунтуються на високих моральних і демократичних принципах навчання та виховання студентів.

Ми дійшли висновку, що процес оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США виконує такі функції: інформаційну, мотиваційну і стимулювальну. Інформаційна функція використовується для вивчення матеріалу, опрацювання даних, які характеризують якість викладання навчального предмета. Ця функція зорієнтовує адміністрацію ВНЗ на прийняття рішень щодо вибору і відкриття в освітньому закладі нових спеціальностей та курсів. Мотиваційна функція пов'язана з тим, як впливає інформація щодо оцінювання студентами професійної діяльності викладачів США на самих педагогів. Стимулювальна функція відображає використання результатів оцінювання професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності у вищих навчальних закладах США.

Критерії оцінювання професійної діяльності викладачів США розробляє адміністрація ВНЗ, тому кожен навчальний заклад має власні критерії. Працівники адміністрації підраховують бали за кожним критерієм, як правило, кожний критерій вимірюється одним балом, вираховують середній кількісний показник і виставляють

бали професійної діяльності. До критеріїв оцінювання професійної діяльності викладачів США відносять: уміння зацікавити студентів вивчати навчальну дисципліну; науковий рівень і майстерність викладання навчального предмета; широка обізнаність з навчальною дисципліною; менталітет і кругозір; якість викладання навчальної дисципліни і вміння організувати навчальний процес; уміння пояснити новий навчальний матеріал; ораторські здібності; вболівання за рівень і якість знань студентів; об'єктивність і вимогливість у процесі навчання; уміння доступно підготувати навчальний матеріал; використання додаткового матеріалу з навчального предмета; уміння уникати труднощів у вивченні студентами навчальної дисципліни; чесність і справедливість у процесі діагностування рівня якості знань студентів; наявність організаторських здібностей; взаємозв'язок зі студентами; вміння навчити студентів ставити запитання і вести бесіду; розвиток умінь критично мислити і висловлювати власну думку у студентів; розуміння і повагу до студента як до неповторної особистості; наявність педагогічного вміння допомагати студентам, наявність сформованого «портфоліо викладача».

До принципів оцінювання професійної діяльності викладачів США відносять: принципи практичної спрямованості та оптимальної достатності; науковості; системності; послідовності; автономності. *Принцип практичної спрямованості та оптимальної достатності* визначає відповідність змісту й обсягу навчального матеріалу практичним потребам професійної діяльності майбутніх фахівців; *принцип науковості* – організацію процесу викладання навчальних предметів на засадах використання досягнень сучасної науки, передових інформаційних технологій, якісного науково-методичного забезпечення та наукового обґрунтування методик і технологій опанування програмового матеріалу з навчальної дисципліни; *принцип системності* – організацію процесу вивчення і викладання навчального предмета на основі єдиної нормативної бази, чітко визначених кількісних та якісних потреб, координації заходів, структуризації курсів за рівнями підготовки та спеціалізацією, стандартизації змісту навчання і контролю ефективності підготовки майбутніх фахівців; *принцип послідовності* – кожен наступний ступінь вивчення навчальної дисципліни ґрунтується на опануванні цільового рівня попереднього ступеня її опанування; *принцип автономності* – необхідним елементом підготовки на всіх етапах вивчення навчальної дисципліни є систематична цілеспрямована самостійна робота для підтримання раніше опанованого рівня та досягнення вищих рівнів.

6. Досліджуючи професійну діяльність викладачів у вищих навчальних закладах США другої половини XX – початку XXI ст., ми з'ясували, що в американській системі вищої освіти діють стандарти INTASC, NCATE, NBPTS. Стандарти INTASC використовують для підтримки та оцінювання викладачів-початківців штату і характеризують знання, уміння, навички та здібності викладачів-початківців; стандарти NCATE встановлюють вимоги до програм підготовки фахівців; стандарти NBPTS визначають вимоги до викладачів, які вже займаються професійною діяльністю і підвищують свою педагогічну компетентність. Основними вимогами впровадження стандартів оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США є: внесення чітких вказівок до процесу оцінювання і дотримання норм Національної ради щодо

діагностування професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності; визначення майстерності та вмінь педагогів у процесі викладання навчальних дисциплін згідно із стандартами; критичний і об'єктивний аналіз процесу оцінювання професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності та визначення рейтингу; врахування формування навчальних матеріалів портфоліо як основи професійного досвіду педагогічної компетентності і майстерності викладачів у навчальному процесі.

Досліджуючи оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США другої половини ХХ – початку ХХІ ст., ми дійшли висновку, що в американській системі оцінювання є низка невіршених проблем, а саме: відсутня система контролю для з'ясування, хто відсилає електронною поштою повідомлення для визначення рейтингу викладача; неможливо визначити, чи відвідував студент курс з навчальної дисципліни особисто, які у нього склалися стосунки з викладачем у процесі навчання; чи самостійно студент визначає професійну діяльність викладача і надсилає повідомлення на сайт «оцінювання моїх професорів», чи це робиться за його дорученням; не існує чіткої системи контролю щодо об'єктивності оцінювання професійної діяльності викладачів.

7. У процесі наукового дослідження ми з'ясували, що оцінювання професійної діяльності викладачів починають упроваджувати у вищих навчальних закладах України з метою підвищення рівня якості викладання навчальних дисциплін та освітніх послуг, зокрема модернізації ВНЗ. Ми здійснили порівняння методів, функцій, підходів, принципів, критеріїв, стандартів оцінювання.

Оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України запроваджується повільно, тому методи оцінювання направлені більше на виявлення рівня знань студентів і якості викладання навчальних дисциплін. До них віднесено такі традиційні: усне опитування, анкетування, тестування, що ґрунтуються на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості. У вищих навчальних закладах України тестування використовують не так широко як у США. Українські науковці більше уваги приділяють дослідженню компетентності викладачів, використовуючи компетентнісний підхід. Основними спільними підходами оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах як України, так і США є *орієнтація на якість нагромаджених фахових знань з навчальної дисципліни, а відмінними – гендерний підхід, релігійна прихильність*. У ВНЗ України процес педагогічного оцінювання виконує дещо більше функцій, а саме: діагностичну, інформаційну, мотиваційну, стимулювальну, коригувальну. Діагностична функція оцінювання професійної діяльності викладачів використовується для обробки даних опитування; інформаційна – для детального вивчення результатів анкетування та модернізації навчального закладу; мотиваційна – для того, щоб відобразити взаємостосунки між студентами і викладачами та вплинути на особистість педагога на основі отриманих результатів анкетування «Викладач очима студентів»; стимулювальна функція відображає використання результатів анкетування «Викладач очима студентів» у навчальному процесі; коригувальна – для своєчасного внесення коректив до навчальних планів та програм з вивчення навчальних дисциплін.

До принципів оцінювання, які діють у ВНЗ України, віднесено такі: комплексність та цілеспрямованість у процесі викладання навчальної дисципліни; особистісний підхід до навчального предмета; надійність; диференційованість, що передбачає викладання навчальної дисципліни на різних факультетах; перспективність; реальність; типовість (можливе об'єднання подібних професій). До спільних дієвих принципів оцінювання професійної діяльності викладачів України і США віднесено такі: *справедливе та серйозне ставлення до викладання навчальної дисципліни, етичне ставлення до навколишніх, наукове обґрунтування навчального матеріалу.*

У вищих навчальних закладах України ще не вироблені загальноприйняті критерії оцінювання професійної діяльності викладачів, проте ті, що вже сформовані, висвітлюють рівень знань та вмінь педагога з навчальної, наукової, методичної роботи. До *спільних критеріїв оцінювання віднесено*: вміння викладача пояснити навчальний матеріал, професійні здібності педагога, чіткість і поетапність викладання навчальної дисципліни, зацікавленість студентів в опануванні матеріалу. Не існує також і спеціально розроблених стандартів оцінювання професійної діяльності викладачів, але є загальноприйняті вимоги Міністерства освіти. Чинна система стандартів вищої освіти України містить *державний стандарт вищої освіти та галузеві стандарти, а також стандарти вищої освіти.* Вони слугують основою визначення якості вищої освіти та професійної підготовки спеціалістів, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання.

Оскільки *педагогічні стандарти* – це норма, якої викладач повинен дотримуватись у процесі викладання навчального предмета та оцінювання рівня якості знань студентів з навчальної дисципліни, ми виокремили спільні вимоги до викладачів вищих навчальних закладів як України, так і США. До них належать такі: викладачі зобов'язані професійно, на високому рівні навчати студентів; мати ґрунтовні знання з навчальної дисципліни і знати методику її викладання; систематично вдосконалювати свою педагогічну компетентність і вивчати досвід колег; постійно вдосконалювати свої знання і підвищувати майстерність; бути відповідальними за організацію та оцінювання рівня якості знань своїх вихованців.

Оцінювання професійної діяльності викладачів у ВНЗ України здійснюється несистематично, без застосування перевірених досвідом стандартів діагностування, що утруднює практичну діяльність навчальних закладів, зокрема визначення рейтингу викладачів та з'ясування показників їхньої професійної діяльності. Кількість балів, які вважаються засобами діагностики, певним чином впливають на формування оцінних суджень і є статистичними даними, які висвітлюють конкретну інформацію про функціонування і результативність системи оцінювання професійної діяльності викладачів.

8. Із розвитком суспільства в Україні постає нагальна потреба реформувати вищу освіту, модернізувати її навчальні заклади, підвищити загалом якість освітніх послуг. Для здійснення таких цілей необхідно вивчати зарубіжний досвід, особливо щодо інновацій, які додають вагомості українським дипломам, одержаним фахівцями відповідно до вимог загальноосвітових стандартів.

Вивчивши зарубіжний досвід та пропозиції американських учених, ми розробили рекомендації для викладачів вищих навчальних закладів України щодо можливого їх застосування в процесі оцінювання їхньої професійної діяльності. Серед них основні: узаконити процес оцінювання професійної діяльності викладачів, зокрема відповідні методи, прийоми та підходи, чітко визначити мету, вибудувати послідовну логічну систему визначення рейтингу і з'ясувати цілі замовників цього процесу; залучити організаторів оцінювання, експертів, освітян до процесу обговорення рейтингування педагогів; додержувати балансу між особистими запитами та університетськими потребами; узаконити процес подачі апеляцій викладачами, які мають намір оскаржити необ'єктивно визначений рейтинг, бути впевненими в удосконаленні процесу викладання навчальних дисциплін і підтримці викладачів в оцінюванні їхньої професійної діяльності; регулярно здійснювати процес оцінювання, прозоро оприлюднювати результати рейтингу професійної діяльності викладачів, інформацію про критерії, процес і процедуру оцінювання, звітувати за проведення оцінювання перед керівниками та замовниками, інформувати освітян щодо використання рейтингу викладачів та результатів оцінювання у діагностуванні навчального процесу; здійснювати інвестування у систему оцінювання, використовувати різні джерела інформації для вдосконалення системи оцінювання та необхідну матеріально-технічну базу вищого навчального закладу для цього процесу; не розповсюджувати інформацію, яка негативно впливає на оцінювання професійної діяльності викладачів; порівнювати результати викладання основних навчальних дисциплін із певними аспектами у винесенні підсумкового рішення щодо рейтингу професійної діяльності викладачів; вимірювати якість, визначати надійність і валідність професійної діяльності викладачів, здійснюючи тестування або перетестування у разі необхідності.

На державному рівні було б доцільним: проводити олімпіади з перекладу іноземних мов за участю Міністерства освіти; збільшити кількість міжнародних обмінів працівників освіти; розширити впровадження інноваційних педагогічних, навчальних, комп'ютерних технологій та дистанційної системи освіти; створити умови для обміну з іншими країнами інформацією про досягнення у сфері освіти, зокрема щодо оцінювання професійної діяльності викладачів, їхньої педагогічної компетентності, майстерності; добиватися більшої гнучкості і підвищення відповідальності у використанні національних ресурсів для досягнення цілей оцінювання шляхом регулярних і законодавчих змін реформування освіти; звернути увагу педагогів вищих навчальних закладів України на збагачення змісту освіти, враховуючи досвід США.

Здійснене дисертаційне дослідження не вичерпує повного і всебічного розкриття всіх аспектів проблеми. Пропоноване дисертаційне дослідження певною мірою допоможе вищим навчальним закладам України підвищити рівень навчального процесу, визначитись у кваліфікованому науково-педагогічному складі.

Перспективними напрямками подальшого вивчення вважаємо: порівняльний аналіз оцінювання професійної діяльності викладачів у країнах європейського освітнього простору; компаративний аналіз підвищення рівня якості фахової перепідготовки викладачів та забезпечення освітніх послуг у ВНЗ; історичний

розвиток тестування педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США; теоретико-методологічні основи визначення інтелекту викладачів – тест AQ; психолого-педагогічні засади підготовки викладачів; педагогічна майстерність як складова в оцінюванні професійної діяльності викладачів вищої школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія

1. Зварич І.М. Оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина XX – початок XXI століття) / І.М. Зварич. – К. : Фенікс, 2014. – 344 с.

Посібник, методичні рекомендації

2. Зварич І.М. Теоретичні і методичні основи оцінювання педагогічної компетентності викладачів США : навч. посібник / І.М. Зварич. – К. : Фенікс, 2012. – 148 с.

3. Зварич І.М. Основні вимоги до написання та оформлення кваліфікаційних магістерських робіт для курсантів спеціальності 8.030507 «Переклад» (методичні рекомендації) авт.-упоряд. І.М. Зварич. – К. : наук.-вид. відділ НАСБ України, 2009. – 67 с.

Статті в наукових фахових виданнях

4. Зварич І.М. Совість – головна цінність особистості педагога // Молодь і ринок. – 2009. – № 6 (53). – С. 38 – 42.

5. Зварич І.М. Принцип справедливості і плебсологічна оцінка почуття права у діяльності педагога // Молодь і ринок. – 2009. – № 7 (54). – С. 19 – 22.

6. Зварич І.М. Діагностування рівня якості педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу США // Молодь і ринок. – 2009. – № 11 (58). – С. 51 – 55.

7. Зварич І.М. Оцінювання якості викладання навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах очима студентів // Молодь і ринок. – 2010. – № 1 – 2 (60 – 61). – С. 49 – 55.

8. Зварич І.М. Оцінювання педагогічної майстерності викладачів у вищих навчальних закладах США // Молодь і ринок. – 2010. – № 3 (62). – С. 42 – 47.

9. Зварич І.М. Критерії оцінювання педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах освіти // Молодь і ринок. – 2010. – № 5 (64). – С. 21 – 29.

10. Зварич І.М. Принципи викладання навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах України і США // Молодь і ринок. – 2010. – № 6 (65). – С. 45 – 51.

11. Зварич І.М. Педагогічні принципи оцінювання якості викладання навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах України і США // Молодь і ринок. – 2010. – № 7 – 8 (66 – 67). – С. 70 – 78.

12. Зварич І.М. Стандарти оцінювання педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США // Молодь і ринок. – 2010. – № 9 (68). – С. 58 – 64.

13. Зварич І.М. Функції оцінювання якості педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах // Молодь і ринок. – 2010. – № 10 (69). – С. 72 – 78.
14. Зварич І.М. Оцінювання педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів США // Молодь і ринок. – 2010. – № 12 (71). – С. 37 – 42.
15. Зварич І.М. Педагогічна компетентність і компетенція викладачів вищих навчальних закладів // Молодь і ринок. – 2011. – № 2 (73). – С. 17 – 22.
16. Зварич І.М. Результативність оцінювання педагогічної компетентності викладачів США / І.М. Зварич // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології : зб. наук. праць / Редакційна колегія: В.Андрущенко, В.Бакіров, М.Євтух, М.Згуровський, І.Зязюн, В.Кремень, В.Луговий, М.Михальченко, О.Онищенко та ін. – К. : «Вища освіта України», 2011. – С. 600 – 608.
17. Зварич І.М. Теоретичні й практичні дослідження проблеми педагогічної компетентності викладачів у науково-педагогічній літературі США // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 2 (71). – С. 98 – 104.
18. Зварич І.М. Сутність проблеми педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 112 – 118.
19. Зварич І.М. Методи оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США // Молодь і ринок. – 2011. – № 6 (77). – С. 35 – 40.
20. Зварич І.М. Система методів дослідження оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США // Молодь і ринок. – 2011. – № 7 (78). – С. 29 – 34.
21. Зварич І.М. Основні напрями оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США // Молодь і ринок. – 2011. – № 8 (79). – С. 37 – 42.
22. Зварич І.М. Структура педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США (за матеріалами Інтернет-сайтів) // Молодь і ринок. – 2011. – № 9 (80). – С. 34 – 40.
23. Зварич І.М. Критерії оцінювання якісного рівня знань студентів як компонент діагностування педагогічної компетентності викладачів (на прикладі перекладу) // Молодь і ринок. – 2011. – № 10 (81). – С. 73 – 78.
24. Зварич І.М. Зворотний зв'язок у процесі оцінювання педагогічної компетентності викладачів США / І.М. Зварич // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології : зб. наук. праць / Редакційна колегія : В.Андрущенко, В.Бакіров, М.Євтух, М.Згуровський, І.Зязюн, Н.Кочубей, В.Кремень, В.Луговий, М.Михальченко, О.Онищенко та ін. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – К. : «Вища освіта України», 2012. – № 3 (46). – С. 442 – 455.
25. Зварич І.М. Впровадження стандартів оцінювання педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США // Вища школа. – 2012. – № 2. – С. 42 – 51.

26. Зварич І.М. Стандарти педагогічної компетентності викладачів США // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 2 (75). – С. 53 – 59.

27. Зварич І.М. Тестування педагогічної компетентності викладачів США // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. – 92 – 99.

28. Зварич І.М. Оцінювання педагогічної компетентності викладачів США: досвід для вищих навчальних закладів України // Вища школа. – 2013. – № 6. – С. 83 – 91.

29. Зварич І.М. Впровадження досвіду оцінювання педагогічної компетентності викладачів США у вищих навчальних закладах України // Молодь і ринок. – 2012. – № 6 (89). – С. 38 – 43.

30. Зварич І.М. Критерії оцінювання педагогічної компетентності викладачів у США та застосування методу відеозапису // Вища школа. – 2012. – № 7. – С. 56 – 64.

31. Зварич І.М. Характеристика методів дослідження педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США // Молодь і ринок. – 2013. – № 7. (102). – С. 33 – 39.

Статті в наукових зарубіжних виданнях та ISI & SCOPUS

32. Zvarych I.M. Evaluation of Faculty Pedagogical Skills by Students at the Institutions of Higher Learning in Ukraine and USA // Middle East Journal of Scientific Research. – IDOSI, 2013. – Volume 14. – № 1. – P. 47 – 52.

33. Зварич І.Н. Сущность оценивания педагогической компетентности преподавателей Украины и США // Современная наука: Актуальные проблемы науки и практики. Серия – Гуманитарные науки. – Москва, 2013. – № 5 – 6. – С. 62 – 67.

34. Zvarych I.M. Comparative Analysis of Evaluation the Teachers' Pedagogical Competence at the Institutions of Higher Learning in Ukraine and the USA // World Applied Sciences Journal. – 2013. – IDOSI, Volume 23. – № 10. – P. 1304 – 1308.

35. Зварич І.Н. Теоретические основы оценивания педагогической компетентности преподавателей США // Современная наука: Актуальные проблемы науки и практики. Серия – Гуманитарные науки. – Москва, 2013. – № 7 – 8. – С. 12 – 17.

Статті в наукових виданнях

36. Зварич І.М. Оцінювання рівня якості педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США Національної академії Служби безпеки України // Зб. наук. праць НА СБУ. – 2010. – № 33. – С. 204 – 213.

37. Зварич І.М. Методичні рекомендації виконання магістерського дослідження і стандарти оцінювання якості знань // Науковий вісник НА СБ України. – 2010. – № 33. – С. 211 – 221.

38. Зварич І.М. Особливості оцінювання педагогічної майстерності викладачів у вищих навчальних закладах США // Зб. наук. праць НА СБУ. – 2010. – № 34. – С. 178 – 187.

39. Зварич І.М. Оцінювання студентами та курсантами рівня якості знань викладачів // Зб. наук. праць НА СБУ. – 2010. – № 35. – С. 182 – 188.

40. Зварич І.М. Оцінювання якості педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США відповідно до її функцій // Зб. наук. праць НА СБУ. – 2010. – № 37. – С. 181 – 188.

41. Зварич І.М. Викладання англійської мови в КНУ імені Тараса Шевченка як складової в процесі підготовки фахівців та оцінювання професійної діяльності викладачів / Внесок учених київського університету в розвиток освіти, підготовку педагогічних та наукових кадрів : матеріали студентської наукової конференції, 25 – 26 квітня 2014 (180-річчю Київському університету присвячується) / За заг. ред. А.А. Марушкевич. – Ніжин: ПП Лисенко М.М. – 2014. – С. 110 – 118.

Матеріали і тези науково-практичних конференцій

42. Зварич І.М. Критерії оцінювання педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України, Російської Федерації і США // Академія – провідний науковий заклад у системі Служби безпеки України : – матеріали II звітної наук. конф., 28 січ. 2010 р., Київ. – Ч. 1. – К. : наук.-вид. відділ НА СБ України. – 2010. – С. 111 – 123.

43. Зварич І.М. Стандарти діагностування педагогічної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США: Зб. наук. праць / Редакційна колегія: Г.Ф. Семенюк, А.Д. Белова, І.П. Бондаренко, Л.В. Грицик. Етнічні виміри універсаму: мова, література, культура. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. ВПЦ «Київський університет». – 2011. – С. 82 – 85.

44. Зварич І.М. Компетентність і компетенція викладачів вищих закладів освіти // Академія – провідний науковий заклад у системі Служби безпеки України : – матеріали III звітної наук. конф., 25 січ. 2011 р. – К. : наук.-вид. відділ НА СБ України. – 2011. – С. 61 – 66.

45. Зварич І.М. Паралінгвістичні засоби в оцінюванні професійної діяльності викладачів США // Україна і Німеччина мова, культура, освіта : – матеріали V Всеукраїнської наук.-прак. конф., 17 – 18 квіт. 2014 р., Кривий Ріг. – К. Р. : коп. центр КПІ ДВНЗ «КНУ». – 2014. – С. 119 – 131.

АНОТАЦІЇ

Зварич І.М. Теоретичні і методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2015.

У дисертації проаналізовано американський досвід оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США; розглянуто теоретичні і методичні засади оцінювання професійної діяльності викладачів у ВНЗ США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Деталізовано історичні періоди зазначених часових меж, висвітлено педагогічні методи, підходи, стандарти, принципи визначення професійної діяльності викладачів у вищій школі США і подано їх розгорнуту характеристику. Окреслено структурні складники, критерії оцінювання, розкрито суть понять «професійна діяльність», «портфоліо», «педагогічна

компетентність», «стандарти», здійснено порівняльний аналіз оцінювання та аналіз стандартів INTASC, NCATE і NBPTS професійної діяльності викладачів США; виявлено особливості забезпечення освітніх послуг в умовах реформування вищої освіти та модернізації вищих навчальних закладів; розроблено і запропоновано анкети щодо визначення педагогічної компетентності викладачів в українських навчальних закладах, з'ясовано доцільність використання досвіду США і впровадження його у ВНЗ України. На основі порівняльно-педагогічного аналізу встановлено важливу роль підходів до процесу оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України, що забезпечують об'єктивність, науковість, обґрунтованість і переконливість діагностики їх якісних показників.

Ключові слова: стандарти, вимоги, критерії, рівень знань викладачів, американський досвід, оцінювання викладачів, об'єктивність, якість, вищі навчальні заклади США, педагогічна діяльність, педагогічна компетентність, викладання навчальної дисципліни, професійна діяльність, рейтинг педагогів.

Зварич И.Н. Теоретические и методические основы оценивания профессиональной деятельности преподавателей у высших учебных заведениях США (вторая половина XX – начало XXI века). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2015.

В диссертации проанализирован американский опыт оценивания профессиональной деятельности преподавателей у высших учебных заведениях США; рассмотрены теоретические и методические принципы оценивания профессиональной деятельности преподавателей у высшей школе США во второй половине XX – в начале XXI века. Детализировано исторические периоды указанных временных границ, выделено педагогические методы, подходы, стандарты, принципы определения профессиональной деятельности преподавателей у высших учебных заведениях США и подано их развернутую характеристику. Определено структурные составляющие, критерии оценивания, раскрыто сущность понятий «профессиональная деятельность», «портфолио», «педагогическая компетентность», «стандарты», осуществлен сравнительный анализ оценивания и анализ стандартов INTASC, NCATE и NBPTS педагогической деятельности преподавателей США; выяснено особенности обеспечения услуг просвещения в условиях реформирования высшего образования и модернизации высших учебных заведений; разработано и предложено анкеты определения педагогической компетентности преподавателей в украинских высших учебных заведениях. На основании сравнительно-педагогического анализа определена важная роль подходов к процессу оценивания педагогической компетентности преподавателей у высших учебных заведениях Украины, что обеспечивает объективность, научность, обоснованность и убедительность диагностики их качественных показателей.

Ключевые слова: стандарты, требования, критерии, уровень знаний преподавателей, американский опыт, оценивания преподавателей, объективность, качество, высшие учебные заведения США, педагогическая деятельность,

педагогическая компетентность, преподавание учебной дисциплины, профессиональная деятельность преподавателей, рейтинг педагогов.

Zvarych I.M. Theoretical and Methodological Basics of Assessment of the Lecturers' Pedagogical Activities at the USA's Higher Educational Institutions (the second half of the XX-th – beginning of the XXI-st century) A Manuscript.

A thesis for the Degree of the Doctor of Pedagogical Sciences, Specialisation – 13.00.01 – «General Pedagogics and History of Pedagogics». – National M.P. Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2015.

The thesis is a study of the problem of the theoretical and methodological basics of assessment of the lecturers' pedagogical activity at the Higher Educational Institutions not only in the USA, but also in Ukraine for the period between the second half of the XX-th – beginning of the XXI-st century. Nowadays, educational systems should be opened for new ideas, approaches, and technological innovations, that will best help the faculty (professors and lecturers) in increasing their professional level and in better serving the country's present and future. It is important not only for the lecturers, who have just started their pedagogical careers, but also for the qualified professors, who feel the needs to improve or even change their approaches to the teaching methods, and their target to improve the level of their students' knowledge. In doing that the faculty should not only upgrade the qualification levels of its teaching staff, but also enrich the lives of the faculty professors through their additional and on-going self-education. The idea of the life-long learning is an important concept in the USA, as well as in many other Western countries and, therefore, one can obtain invaluable experience from their existing practices. However, the foreign experience only cannot be considered fit as a replacement to the available national practices.

Our study is a profound survey of the main problems of the faculty pedagogical skills assessment at the Higher Educational Establishments of Ukraine and USA. Education is the first key point towards opening the doors into the future of any country. The social and economic development is based and relies upon the available educational system. Thus, assessment of the pedagogical activities of the professors and their lecturers as a feedback on the quality of teaching methods being used is an essential element in improving the teaching process, as well as that of the students' knowledge and the entire educational system as it is.

The main task of our study was to compare different approaches to the assessment of the pedagogical skills at the Higher Institutions of Ukraine and the USA, and to select the main and progressive approaches which have withstood the time testing and proved to be really efficient. We have analyzed a substantial amount of pedagogical literature – separate scientific articles, field studies, and study papers – published by the Ukrainian and American scholars. Although certain practices can definitely be borrowed, we also wish to emphasize that there is a common weak principle about each of those i.e. they disregard the possibility of and need interchange of opinions in the course of discussing the results of the above said feedback with the students. It is known that it is impossible to obtain deep knowledge in any subject without deliberations, discussions or exchange of the opinions. Many lecturers in Ukraine consider it to be ethically wrong to ask for the

students' opinion of their personal professional skills. Their reasoning in favour of such a position is that the students are not sufficiently objective and qualified to pass on their own judgments. It is claimed that the students' assessment is motivated by rather their emotional attitudes, than is based on the professional standards of the faculty or on the actual level of the subject by a certain lecturer or professor. Despite the existence of such sometime quite categorical positions, we still maintain that an anonymous assessment by the students, with all relevant amendments to the teaching process to follow, should be practiced as a reliable means of establishing the actual quality of the teaching and mastering of the program material by the students. It is also a good method for obtaining an unbiased opinion on the quality, feasibility and efficiency of the teaching methods being used, that of instructors' integrity, consistency and wholeness of the studying process, as well as a means of measuring the reimbursement of the teacher's qualification level.

In our study the INTASC, NCATE and NBPTS standards relevant to the pedagogical activities of the USA teachers and professors have been thoroughly considered, requirements to awarding the Master's Degree for the teachers and professors of the higher educational establishments have been analyzed, and the directing guidelines for improvement of the teachers' and professors' pedagogical competence have been highlighted. The essential points of the five principal proposals in regard of awarding the Master's Degree for the right of teaching a subject at a higher educational establishment have been considered. These proposals were worked out by a National Council and highlighted in the NBPTS standards. They include the provisions the teachers and professors shall be aware of, as well as how those should act in the process of pedagogical activities. The suggested proposals are directed at improvement of the pedagogical competence: lecturers shall teach their students well, the former shall have deep knowledge of the subject being taught and the teaching methods to be used in teaching the subject, systematically analyze the pedagogical activities and achievements as well as the leading experience of their colleagues, constantly improve the individual knowledge and competence, bear responsibility for the organization and assessment of the students' progress in the subject learning or studying.

Therefore, teachers' pedagogical competence as being a harmonious combination of all professional features of the teacher or lecturer, his/her experience, knowledge, skills and aptitudes that are fully applied in the educational, organizational, methodological, scholarly and cultural component activities or the educational process, and which are based on high moral and democratic principles of educating and training students, a beneficial culture of communication, a creative scientific pursuit, availability of basis for new progressive ideas and implementation of new educational technologies, personal responsibility for the quality of the educational process and implementation of the authority to define the qualitative level of the students' knowledge and that of the professional level of the teaching professional staff at institutions of higher education.

Key words: standards, requirements, criteria, teachers' knowledge level, American experience, teachers' assessment, objectivity, quality, USA's Higher Educational Institutions, pedagogical activity, pedagogical competence, teaching of an educational discipline, teachers' professional activity, teacher's rating.